

Mütevâtir Kıraatler Arası Telfikin Namaza Etkisi

Abdullah ÇAKIR

Öğr. Gör. Dr., Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Hukuku Anabilim Dalı

Lecturer Dr., Hitit University Faculty of Theology Department of Islamic Law

Çorum/TÜRKİYE

abdullahcakir@hitit.edu.tr | orcid.org/0000-0002-2514-3855

Fatma ÇAKIR

Öğr. Gör. Dr., Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Kur'an-ı Kerim Okuma ve Kıraat İlmi Anabilim Dalı

Lecturer Dr., Hitit University Faculty of Theology

Department of Quran Reading and Recitation Science

Çorum/TÜRKİYE

fatmacakir@hitit.edu.tr | orcid.org/0000-0002-4595-7792

Özet

Mütevâtir kıraatler arası telfik kıraat ve fıkıh ilimlerinde tartışmalı bir konudur. Bunun namaza etkisi tartışmanın fikhî boyutlarından birisidir. Kişi namazda kıraatler arası telfik problemiyle karşılaşabilir. Çünkü bazı kıraatlerdeki okuyuşlar diğer kıraatlere göre kolay olabilmektedir. Mesela teshile göre okuyan ve okumayan kıraat veya ibdâle göre okuyan ve okumayan kıraat arasında telaffuzda kolaylık açısından fark vardır. Kişi bu kolaylık sebebi ile namazda başladığı kıraatten farklı bir kıraate geçerek okuyabilir ya da Kırâat-i Aşere tahsili yapmışsa kıraatler arasında yanlılıkla geçişler yapabilir. Söz konusu geçişler sebebiyle telfikin namaza etkisi problem olarak karşımıza çıkar. Bu da

Geliş/Received: 28.03.2024 | **Kabul/Accepted:** 11.06.2024 | **Yayın/Published:** 30.06.2024

Atf/Citation: Çakır, Abdullah– Çakır, Fatma. “Mütevâtir Kıraatler Arası Telfikin Namaza Etkisi”. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 43 (Haziran 2024), 85-116./Çakır, Abdullah– Çakır, Fatma. “The Effect of Talfiq Between Mutawâtir Recitations on Prayer”. *Journal of Islamic Law Studies* 43 (June 2024), 85-116.

<https://doi.org/10.59777/ihad.1460284>

İntihal/Plagiarism: Bu makale en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi./This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

© Abdullah ÇAKIR – Fatma ÇAKIR | CC BY-NC-ND 4.0 International

konunun açıklığı kavuşturulması için araştırılma ihtiyacını doğurur. Bu ihtiyaç makalenin yazılmasının önemli saiklerindedir.

Makale başta kıraat âlimlerinin kıraatler arası telfike bakışlarına değinerek konunun kıraat ilmindeki yönünü açıklar. Kıraat âlimleri mütevâtir kıraatler arası telfikte ihtilaf etmişlerdir. Bazısı mutlak olarak kıraatler arası telfiki caiz görmezken bazısı ise anlamı değiştirmedeği ve telfik edilen kıraati başka bir imama dayandırmadığı takdirde caiz görmektedir. Kıraat âlimlerinin görüşlerine değinildikten sonra makale telfik kavramı ve onun türlerini inceler. Kıraatler arası telfik, âyet bir kıraate göre okunmaya başlanmışken başka kıraate geçerek okumayı devam ettirmektir. Telfik üç şekilde yapılabilir. Bunlar, kelimenin harflerini veya hareketlerini ya da sadece seslerini değiştirerek yapılan telfiktir. Kıraat âlimleri mütevâtir kıraatler arası telfikin hükmünde ihtilaf etmişlerdir. Bir kısmı mutlak caiz değil derken diğer bir kısmı Kur'ân'ın manasını bozmama şartı ile caiz görmüştür. Ancak telfikin namaza tesirine değinilmemiştir. Telfik namaza tesir açısından namaza tesir eden ve etmeyen diye ikiye ayrılır. Telfikin namaza etkisi onun Kur'ân'ın manasına etki etmesine bağlıdır. Şayet Kur'ân'ın manasını ona muhalif olacak şekilde değiştiriyorsa Hanefîlere göre o telfik namazı bozar. Ancak Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelîlere göre kasten yapılmışsa namazı bozarken hata ile yapılmışsa namazı bozamaz. Telfik Kur'ân'ın manasını ona muhalif bir şekilde değiştirmese muhalif bir manaya sebebiyet vermediği için namazı bozamaz. Lakin manasında bir eksiklik meydana getirdiği için telfiki yapan kişi kerahet işlemiş ve namazında bir eksiklik meydana getirmiş olur. Bu eksiklik vacib kıraatte olmuşsa o kimse sehiv secdesi yaparak bu eksikliği giderir. Sünnet olan kıraatte olmuşsa sehiv secdesine gerek olmaz. Telfikin okunan âyetin manasını ona muhalif olacak şekilde değiştirmesinin namazı bozmasının sebebi telaffuz edilen lafızların dünya kelamı hükmünü almasıdır. Çünkü bir lafız ya Kur'ân ya dua ya da zikirdir. Bunların dışında kalan lafızlar dünya kelamıdır. Yukarıda zikredilen harf, hareke ve ses düzeyinde telfikler incelendiğinde ses düzeyinde olduğu yani usulî telfikin âyetin manasını değiştirmedeği görülür. Harf ve hareke düzeyindeki yani ferşî telfiklerden bazısının okunan âyetin manasını değiştirdiği, bazısının da değiştirmedeği mülahaza edilir. Fakat bu değişiklik Kur'ân'ın manasına muhalif olacak seviyede değil, âyetlerin manasında bir eksiklik ve düşüklük oluşturacak seviyededir. Bu sebeple telfik türlerinin hiçbirisi namazı bozamaz. Fakat bazısı namazda eksiklik oluşturur. Netice olarak mütevâtir kıraatler arası telfikin bazı durumlarda namazın sıhhatine zarar verdiği, bu durumlar dışında namazın sıhhatine bir zarar vermediği tespit edilmiştir.

Makale bu konuları inceleyerek kişinin ibadet hayatında karşılaşabileceği bir sorunun cevabını verir ve kulun Allah ile ilişkisini daha sağlam zemine oturtmasına vesile olur. Bu da makaleyi önemli kılan hususlardandır. Konu araştırılırken dokümantasyon metodu kullanılarak kaynaklar elde edilmiş, tümevarım ve tümdengelim yöntemi ile tikel

ve tümel meseleler fikhî kurallar çerçevesinde incelenerek şer'î delillerden hükümlere ulaşılmaya çalışılmıştır. Makalede söz konusu konular işlenerek namazın daha sağlıklı ifa edilmesine katkı sunmak hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, Tefsir, Kiraat, Kur'ân, Namaz, Telfik.

The Effect of Talfîq Between Mutawâtir Recitations on Prayer

Summary

The piecing together (talfîq) the recitations (the qirââts) of the Qur'an is a controversial issue in the sciences of the Qur'an recitation and the Islamic law (fiqh). Its effect on prayer is one of the legal dimensions of the discussion. The pronunciations in some Qur'anic recitations may come to be easy for a person compared to other Qur'anic recitations. For the reason of such easiness, the person may read certain verses by transferring to a recitation which is different from the recitation he started at the beginning of the prayer or if he studied the ten recitations of the Qur'an he may make the transition between different recitations by mistake. For the reason of above-mentioned transitions, the problem of the effect of talfîq on prayer occurs. This creates the need for research to clarify the issue. This need is one of the important reasons for writing this article.

The article first examines the concept of transition or piecing together between different recitations (talfîq) in terms of the science of the Qur'anic recitation. After mentioning the opinions of the scholars of Qur'anic recitation, the article examines the concept of talfîq and its types. Talfîq between recitations means to read a Qur'anic verse according to one recitation, then continue its recitation according to another way of recitation. Talfîq can be done in three ways. These are talfîqs made by changing the letters or vowel marks of the words or just changing only its sounds. The scholars of Qur'anic recitation have disagreed on the ruling of talfîq between recitations. While some of them say that it is absolutely not permissible, others find it permissible on the condition that it does not distort the meaning of the Qur'an. However, the effect of talfîq on prayer is not mentioned in their opinions. The talfîq is divided into two in terms of its effect on prayer. They are talfîqs that may affect prayer or not affect it. The effect of talfîq on prayer depends on its effect on the meaning of the Qur'an. If it changes the meaning of the Qur'an in a way that contradicts it, this kind of the talfîq invalidates the prayer according to Hanafis. However, according to Maliki, Shafi'i and Hanbalis, if it changes the meaning of the Quran deliberately in a way that contradicts it, it invalidates the prayer, but if it is done by mistake, it does not invalidate the prayer. If the talfîq does not change the meaning of the Qur'an in a way that contradicts it, it does not invalidate the prayer because it does not lead a contradiction in meaning. However,

since the talfiq creates a deficiency in prayer, the person who makes the talfiq commits a disapproved deed and a deficiency in his prayer. If this deficiency occurs in the wajib recitation, that person makes up this deficiency by performing prostration of forgetfulness at the end of the prayer. If the deficiency happens in the sunnah recitation, there is no need to perform the prostration of forgetfulness. The reason why talfiq which changes the meaning of the Qur'anic verse in a way that contradicts it invalidates the prayer is that the words pronounced in the prayer are taken the form of mundane words. Because a word can be either the Qur'an or a prayer or a dhikr. All the words other than these three types are mundane words. When the above-mentioned talfiqs at the level of letters, vowel mark and sounds are examined, it is seen that the talfiq at the level of sound does not change the meaning of the Qur'anic verse. It is observed that some of the talfiqs at the level of letter and vowel mark change the meaning of the recited Qur'anic verse while some others do not change its meaning. However, this change is not at a level that would contradict the meaning of the Qur'anic verse, but at a level that would create a deficiency in the meaning of the verse. For this reason, none of the types of talfiq invalidate the prayer. But some of them create a deficiency in prayer. As a result, it has been determined that the piecing together (talfiq) between mutawâtir recitations has a negative effect on the validity of prayer in some cases, but does not have a negative effect in some other cases.

All of these provide an answer to a question that a person may encounter in his life of worship and help him to establish his relationship with God on a more solid basis. This is one of the benefits that makes this article important. While researching the subject, sources were obtained by using the documentation method, and the rulings were tried to be reached by examining particular samples and universal rules within the framework of the rulings of Islamic law by using inductive and deductive methods. By clarifying the rulings of the issue, the article aims to contribute to perform the prayers in a more healthy way.

Keywords: Islamic Law, Exegesis, Recitation, Qur'an, Prayer, Talfiq.

Giriş

Mütevâtir kıraatler gelenekte on sayısı ile sınırlandıktan sonra gerek bunların öğretimi esnasında gerek Kur'ân'ın tilaveti esnasında birbirleri arasında telfik yapılması tartışılmıştır. Bu konuda fetva kitaplarında hükümlere rastlanması bu tartışmanın fikhî boyut kazandığını gösterir. Mütevâtir kıraatler arası telfik, tilavette ve namazdaki kıraatte ortaya çıkabilir. Namaz içinde yapıldığında telfikin namaza etkisi söz konusu olur. Nitekim namazda bilerek veya bilmeyerek telfik yapılması veyahut kıraatlerden kolay olan okuyuşlar tercih edilip namazdaki kıraatin bu tercihlere göre yapılması

mümkündür. Bu durumda telfikin namazın hükmüne etkisinin bilinmesi gerekir. Aksi takdirde İslam dininin en önemli ibadetlerinden olan namaza farkında olmadan bir zarar gelmiş, dolayısıyla kişi üzerindeki görevini ya ifa edememiş ya da eksik ifa etmiş olur. Bu sebeple söz konusu meselenin hükmünün açıklığa kavuşması için araştırılması lazımdır. Araştırmada meselenin hükmünü tespit edebilmek için aşağıdaki iki soruya cevap aranacaktır:

1. Mütevâtir kıraatler arası kaç tür telfik vardır?
2. Mütevâtir kıraatler arası telfikin namaza etkisi nedir?

Mütevâtir kıraatler arası telfik meselesini ve namaza etki eden kıraat hatalarını ele alan çalışmalar daha önce yapılmıştır. Makalenin orijinalliğini göstermesi açısından bu çalışmaları ve onlar ile bu makale arasındaki farkları zikretmek gerekmektedir. Bahsedilen çalışmalar aşağıda tespit edildiği şekildedir:

1. Ebu Bekir b. Muhammed el-Haddâd el-Huseynî, *Kitâbü'l-âyeti'l-beyyinât fi hukmî cem'î'l-kırâât* (Mısır: Matbaati'l-Maâhid, h. 1344).

Bu çalışma kitap düzeyinde yapılmış bir çalışmadır. Ele aldığı konu cemaat önünde Kur'ân tilaveti yaparken mütevâtir kıraatler arası telfikin hükmüdür. Kitapta *Hedyyetü'l-kurrâ ve'l-mukriîn* kitabına reddiye olarak kıraatler arası telfikin caiz olmadığı hükmü anlatılmaya çalışılır.

2. Nevâf Saîd İvad el-Mâlikî, “Cem'u'l-kırâât ve terkîbuhâ ve mevçifu'l-fuḫahâ' ve'l-kurrâ' minhüma”, *Mecelletü'l-Câmiati'l-İrâkiyye* 3/46 (ts.), 51-67.

Nevâf makalesinde bir âyetin baştan alınarak ve baştan alınmadan birden çok kıraate göre okunmasının hükmünü ele alır. Baştan alınarak farklı kıraatlere göre yapılan tilâveti “cem'u'l-kıraat”, baştan almadan kıraat değiştirerek yapılan tilavet usulünü ise “terkîbü'l-kıraat” olarak tanımlar.

3. Âişe bint Hüseyin es-Süleymânî, “Hukmü kırâati'l-Ḳur'âni'l-kerîm bi't-telfik”, *Mecelletü'd-Dirâsâti'l-İslâmiyye ve'l-Buhûsi'l-Akâdimiyye* 68 (ts.), 493-534.

Âişe bint Hüseyin makalesinde mütevâtir kıraatler arası telfikin hükmünü ele alır. Ancak bunun namaza etkisini tartışmaz.

4. Ebü'l-Hasan Alaüddin Ali b. Balabân b. Abdullah el-Hanefî İbn Balabân, *Tenbîhü'l-hâtir calâ zelleti'l-kâri' ve'z-zâkir* (İstanbul: Daru'l-Lübâb, 2019).

Bu çalışma küçük bir kitap hacminde bir çalışmadır. Namazı bozan ve bozmayan kıraat hatalarını ele alır. Kıraatler arası telfik sebebiyle meydana gelen bazı kıraat hata örneklerine ve onların namazı bozup bozmayacağına değinir.

Zikredilen çalışmalar ile bizim makalemiz arasındaki farkları şu şekilde özetlemek mümkündür: Makale kelimedeki harf, hareke ve ses değişimleri açısından telfik türlerini ele alırken mezkûr çalışmalar bunlara değinmez. Ayrıca söz konusu çalışmalardan bazıları namazda mütevatir kıraatler arası telfikin caiz olmadığına yüzeysel bir şekilde değinmekle beraber telfik yapıldığında bu durumun namaza etkisinden bahsetmez. Bu araştırma ise zikredilen çalışmalardan farklı olarak kıraatler arası telfik yapıldığında bunun namaza etkisini delilleriyle tafsilatlı bir şekilde tartışır.

Diğer yandan telfik fıkıh usulü konularındandır. Kıraatler arası telfik amelî bir tasarruf olduğu için fıkıhın konuları arasına girer. Bu yönüyle mütevatir kıraatler arası telfikin fıkıh usulündeki telfik konusu ile doğrudan alakası vardır. Bu sebeple yapılan telfik araştırmalarına ve bu araştırmalar ile makale arasındaki farklara değinmek makalenin tekrar olmadığını göstermesi açısından gereklidir. Bu çalışmalar şunlardır:

1. en-Nablûsî, Abdulğani, *Hulâsatü't-tahkîk fi beyâni hukmi't-taklîd ve't-telfîk* (İstanbul: Hakikat Kitabevi, 2011).

2. el-Bânî, Muhammed Saîd, *'Umdetü't-tahkîk fi't-taklîd ve't-telfîk* (Dimaşk: Daru'l-Kadrî, 1997).

3. Özer, Hasan, “Pîrîzâde'nin el-Keşf ve't-Tetkîk Li-Şerhi Gâyeti't-Tahkîk Fî Men'î't-Telfîk Fî't-Taklîd Adlı Eserinin Tahkîkli Neşri ve Tahlili”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 36 (2020), 443-482.

4. Sezer, Mehmet Ali, “Telfîk ve Hükümü”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 12/63 (Nisan 2019), 1288-1297.

5. Ergin, Burak, “Hanefî Mezhebinde Yeni Bir İstidlal Yöntemi: Mezhep İçi Telfîk”, *İslam Tetkikleri Dergisi* 12/2 (Ağustos 2022), 669-695.

6. Demir, Ethem, *İslam Hukukunda Taklid ve Telfik* (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans, 2014).

7. Tahirov, Sayit, *İslam Hukukunda Telfik* (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans, 2016).

Telfik konusunda zikredilen kitap, makale ve tez düzeyindeki bu eserler; telfiki fıkıh usulü konusu olarak ele almış, telfikin genel olarak caiz olup olmadığı caizse hangi şartlarla caiz olduğunu delilleri ve örnekleriyle açıklamaya çalışmış, fakat kıraatler arası telfike ve onun namaza etkisine değinmemiştir. Makalemiz onların ortaya koyduğu kurallardan istifade etmekle beraber mütevatir kıraatler arası telfikin namaza etkisini tartışması yönünden onlardan farklı ve özgündür.

Makale bir giriş, altı ana başlık ve sonuç kısımlarından oluşmaktadır. Birinci, ikinci ve üçüncü bölümlerde fıkıh usulünde telfik, mütevâtir kıraatler arası telfik kavramı ve onun türlerinden bahsedilmektedir. Dördüncü bölümde konunun kıraat ilmindeki arka planına, kıraat âlimlerinin bu konudaki görüşlerine yer verilmektedir. Beşinci bölümde kıraatler arası telfikten kastedilen mana açıklığa kavuşturulduktan sonra namazda kıraatin sıhhat şartları ele alınmaktadır. Son bölüm olan altıncı bölümde de kıraatler arası telfikin namaza etkisi incelenmiş, sonuç bölümünde de konuyla alakalı bulgular sunulmuştur.

1. Fıkıh Usulünde Telfik

Telfik fıkıh usulünde terim olarak iki veya daha fazla müctehidin görüşlerini birleştirerek ortaya hiçbir müctehidin söylemediği yeni bir görüş koymak manasında kullanılır.¹ Bunu yapan kişi müctehidse yapılan işlem ictihadda telfik, mukallidse taklilde telfik olur. Bu manada telfikin hükmünün tartışılması hicri 7. asırda başlamıştır.² Kıraatler arası telfik tartışmasının da aşağıda görüleceği üzere yaklaşık aynı asırda başladığı söylenebilir. Müctehidin telfik yapması ictihadın caiz olması sebebiyle caizdir. Çünkü müctehid, telfik olduğu kabul edilen hükme caiz bir yöntem olan ictihad yöntemi ile ulaşmıştır. Mukallidin telfikinde ihtilaf edilmiştir.³ Mecme’i’l-Fıkhî’l-İslâmî’-d-Düvelî taklilde ictihadı birtakım şartlara bağlayarak mukallidin telfikini caiz görmüştür. Bu şartlar şu şekildedir:

1. Kişinin telfikte keyfî davranmaması.
2. Telfikin mahkemenin hükmüne muhalif olmaması.
3. Bir olayda taklit ediyor olduğu bir hükme muhalif olmaması.
4. İcmaya aykırı olmaması.
5. Hiçbir müctehidin onay vermediği birleşik bir duruma yol açmaması.⁴

¹ el-Bânî, Muhammed Saîd, *’Umdetü’l-taḥkîk fi’l-taklîd ve’l-telfîk* (Dimaşk: Daru’l-Kadrî, 1997), 183; Ergin, Burak, “Hanefî Mezhebinde Yeni Bir İstidlal Yöntemi: Mezhep İçi Telfik”, *İslam Tetkikler Dergisi* 12/2 (Ağustos 2022), 673.

² Tahirov, Sayit, *İslam Hukukunda Telfik* (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans, 2016), 3.

³ Tahirov, *İslam Hukukunda Telfik*, 37.

⁴ Mecmau’l-fıkhî’l-İslâmî ed-Düvelî IIFA, “Karâr bi-şe’ni’t-ahzi bi’r-ruhsati ve hukmihi” (Erişim 07 Haziran 2024)

2. Mütevâtir Kıraatler Arası Telfik

Kur'ân-ı Kerîm'in kelimelerindeki okuyuş farklılıklarını, nakledenlere nispetle ele alan ilme kıraat denir.⁵ Telfik kelime olarak eklemek, dikmek demektir.⁶ Kıraatler söz konusu olduğu zaman telfikü'l-kıraat terimi terkîbu'l-kıraat tabiriyle ifade edilmiştir. Terkîbu'l-kıraat, tilavet esnasında vecih ihtilafını göstermek için geri almaksızın kıraatler arasında geçiş yapmaktır. Buna telfik ya da halt (karıştırmak) da denir. Caiz olup olmaması konusunda ulema arasında ihtilaf vardır. Ancak bir âyette farklı kıraat/rivayet/vecihleri göstermek için geriden alıp okumak bundan başkadır. Buna cem'u'l-kıraat denir.⁷

Kıraatler arası telfik ıstılahı terkîbü'l-kıraat ıstılahı ile aynı manayı paylaşmaktadır. İstılahın iyi anlaşılması için daha açık bir ifade ile şöyle tarif edilebilir: Kıraatler arası telfik Kur'ân'ı sahih bir kıraate göre okurken başka sahih bir kıraate göre okumaya devam etmektir. Tarifteki "sahih kıraat" kaydı mütevâtir, sahih ve şaz kıraatleri kapsamına dâhil ederken sahih olmayan kıraatleri dışarda bırakmıştır. Ancak makale mütevâtir kıraatler arası telfikin namaza etkisini ele aldığı için mütevâtir kıraatler arası telfik tarifinin mütevâtir kaydı ile sınırlandırılması gerekmektedir. Buna göre mütevâtir kıraatler arası telfikin tarifi "Kur'ân'ı mütevâtir bir kıraate göre okurken başka mütevâtir bir kıraate göre okumaya devam etmek" şeklinde olur. Tarifteki "mütevâtir kaydı" ile mütevâtir olmayan on kıraat dışındaki kıraatler arası telfik dışarda bırakılmış, on kıraat imamına dayanan kıraatler, rivayetler, tarikler ve vecihler arası telfik tarifin kapsamına dâhil edilmiştir.

3. Mütevâtir Kıraatler Arası Telfik Türleri

Kıraatler, fonetik/usulî farklılıklar ya da eda keyfiyeti ve ferşu'l-huruf (kelime değişimi) olarak ikiye ayrılmaktadır.⁸ Fonetik okuyuş farklılıkları anlama etki etmezken ferşî okuyuşlar kıraate anlam zenginliği katabilmektedir. Fonetik farklılıklara idgam, izhar, revm, işmam, tefhîm-terkîk, med-kasr, imale-beyne-fetih, teshîl, ibdal ve nakil örnek verilebilir.⁹ Ferşî okuyuşlar arası telfik harf ve hareke düzeyinde telfik

⁵ İbrahim Muhammed el-Cermî, *Mu'cemü 'ulûmi'l-Çur'ân* (Dimeşk: Dâru'l-Kalem, 2001), 121; Nihat Temel, *Kırâat ve Tecvid İstılahları* (İstanbul: İFAV, 2020), 102.

⁶ Ebû 'Abdurrahmân el-Ĥalîl b. Aĥmed el-Ferâhîdî el-Ĥalîl b. Aĥmed, *Kitâbu'l-'ayn*, thk. Mehdî el-Maĥzûmî -İbrâhîm es-Sâmerrâ'î (Beyrut: Mektebetu'l-Hilâl, 1988), 5/165.

⁷ el-Cermî, *Mu'cemü 'ulûmi'l-Çur'ân* 55; Temel, *Kırâat ve Tecvid İstılahları*, 54.

⁸ Mehmet Emin Maşalı, *Tarîhi ve Temel Meseleleriyle Kıraat İlmi* (Ankara: Otto, 2022), 242-245.

⁹ Ebû'l-Ĥayr Şemsüddîn b. el-Cezerî Muhammed İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr fi'l-kırâ'âti'l-'aşr* (b.y.: y.y., ts.), 1/26-27; Mehmet Ünal, *Kur'an'ın Anlaşılmasında Kıraat Farklılıklarının Rolü* (İstanbul: Haciveyiszade İlim ve Kültür Vakfı Yayınları, 2019), 149-180.

başlıklarıyla incelenirken fonetik okuyuşlar arası telfik ses düzeyinde telfik başlığı altında ele alınacaktır.

3.1. Harf Düzeyinde Telfik

Harf düzeyinde telfik kavramıyla ikinci kıraate geçilmesi sebebiyle kelime harf değişikliği yapılması kastedilmektedir. Yani kişi başladığı kıraate göre devam ettiğinde kelimeyi belli harflerle okuması gerekirken başka kıraate göre devam ettiği için aynı kelimeyi farklı harf ile okursa harf düzeyinde telfik yapmış olur. Okuyuştaki bu değişim bir harfin yerine başka bir harfin gelmesi şeklinde olabileceği gibi harflerde artma ya da azalma şeklinde de olabilir. Aşağıdaki örneklerle konu daha açık hale getirilmeye çalışılmıştır:

Bakara suresinin 9. âyetinde geçen *وَمَا يُخَدِّعُونَ* ifadesini Nâfi' (ö. 169/785), İbn Kesîr (ö. 120/738) ve Ebû Amr (ö. 154/771) müfâ'ale babında yani *وَمَا يُخَادِعُونَ* şeklinde; Âsım (ö. 127/745), Kisâî (ö. 189/805), Hamza (ö. 156/773), İbn Âmir (ö. 118/736), Ebû Ca'fer (ö. 130/747-48), Şeyh Ya'küb (ö. 205/821) ve Halefü'l-Âşir (ö. 229/844) sülasi babda *وَمَا يُخَدِّعُونَ* şeklinde okur. Bakara suresinin 10. âyetinde geçen *يَكْذِبُونَ* kelimesini Âsım, Kisâî, Hamza ve Halefü'l-Âşir *يَكْذِبُونَ* şeklinde sülasi babda; Nâfi', İbn Kesîr, Ebû Amr, İbn Âmir, Ebû Ca'fer ve Şeyh Ya'küb tef'îl babında yani *يَكْذِبُونَ* olarak şeddeli okur.¹⁰ Bakara suresinin 9. âyetini Nâfi', İbn Kesîr ve Ebû Amr kıraatlerine göre müfâ'ale babında *وَمَا يُخَادِعُونَ* okuyup, 10. âyetini sülasi fiil olarak Âsım, Kisâî, Hamza ve Halefü'l-Âşir kıraatlerine göre *يَكْذِبُونَ* okuyan kimse bu kıraatler arasında harf düzeyinde telfik yapmış olur. Telfik olmaması için *يَكْذِبُونَ* kelimesini *يَكْذِبُونَ* şeklinde şeddeli okuması gerekir. Çünkü Nâfi', İbn Kesîr ve Ebû Amr şeddeli okumaktadır.

Âl-i İmrân suresinin 37. âyetinde geçen *وَكَفَّلَهَا زَكَرِيَّا* ifadesindeki *كَفَّلَهَا* kelimesini Nâfi', İbn Kesîr, Ebû Amr, İbn Âmir, Ebû Ca'fer ve Şeyh Ya'küb tahfif ile şeddetsiz bir şekilde *كَفَّلَهَا* olarak *زَكَرِيَّا* kelimesini de *زَكَرِيَّا* şeklinde sonunu ötreli olarak; Âsım, Hamza, Kisâî ve Halefü'l-Âşir ise *كَفَّلَهَا* kelimesini şeddeli olarak *كَفَّلَهَا* ve *زَكَرِيَّا* kelimesini de *زَكَرِيَّا* şeklinde sonunu fethalı olarak okur.¹¹ Mezkûr âyeti kerimedeki fiil *كَفَّلَهَا*, fail de *زَكَرِيَّا* ya da fiil *كَفَّلَهَا*, mef'ul de *زَكَرِيَّا* şeklinde yani *وَكَفَّلَهَا زَكَرِيَّا* veya *زَكَرِيَّا وَكَفَّلَهَا* okunursa iki kıraat arasında harf düzeyinde telfik yapılmış olur. Çünkü bir kıraatte *كَفَلَ* fiili iki fa harfi ile okunurken diğer kıraatte tek fa harfi ile okunur. Yine bir kıraate göre *زَكَرِيَّا* kelimesi

¹⁰ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2/207; Hâmid b. Abdülfettâh Paluvî, *Zübdetü'l-İrfân*, (İstanbul: Şirketi Sahafiyye-i Osmaniyye, ru.1312/m.1896), 17; Ali Şahin Çaykaravî, *el-Münezzel fi'l-kıraati'l-âşir min tarihayi't-teysir ve't-tahbir* (İstanbul: Hayrat Neşriyat, 2016), 2.

¹¹ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2/239; Paluvî, *Zübde*, 40; Çaykaravî, *el-Münezzel*, 53.

hemzesiz okunurken diğer kıraate göre زَكْرِيَاءَ şeklinde hemzeli okunur. Telfik olmaması için ya وَكَلَّمَهَا زَكْرِيَاءَ şeklinde ya da وَكَلَّمَهَا زَكْرِيَاءَ şeklinde okunması gerekir.

Bakara suresinin 219. âyetinde geçen قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ ifadesindeki كَبِيرٌ kelimesini Hamza, Kisâî peltek se ile كَبِيرٌ şeklinde Nâfi', İbn Kesîr, Ebû Amr, İbn Âmir, Âsım, Ebû Ca'fer, Şeyh Ya'küb ve Halefû'l-Âşîr bâ ile كَبِيرٌ şeklinde okur.¹² Aynı surenin 222. âyeti kerimesinde geçen حَتَّى يَطْهَرُونَ وَلَا تَقْرُبُوهُمْ حَتَّى يَطْهَرُونَ ifadesindeki يَطْهَرُونَ fiilini Âsım'dan naklen Şu'be (ö. 193/809), Hamza, Kisâî ve Halefû'l-Âşîr tâ ve he harflerinin fethası ve şeddesiyle يَطْهَرُونَ şeklinde Nâfi', İbn Kesîr, Ebû Amr, İbn Âmir, Âsım'dan rivayetle Hafs (ö. 180/796), Ebû Ca'fer ve Şeyh Ya'küb يَطْهَرُونَ şeklinde okur.¹³ Bir kimse 219. âyetteki söz konusu kelimeyi ba ile كَبِيرٌ şeklinde, 222. âyetteki mezkûr kelimeyi de يَطْهَرُونَ şeklinde okursa iki kıraat arasında harf düzeyinde telfik yapmış olur. Şayet يَطْهَرُونَ kelimesini يَطْهَرُونَ şeklinde okusaydı Nâfi', İbn Kesîr, Ebû Amr, İbn Âmir, Âsım, Ebû Ca'fer, Şeyh Ya'küb ve Halefû'l-Âşîr 219. âyeti كَبِيرٌ şeklinde 222. âyeti de يَطْهَرُونَ şeklinde okuduğu için telfik meydana gelmezdi.

3.2. Hareke Düzeyinde Telfik

Hareke düzeyinde telfik kavramıyla ikinci kıraate geçilmesi sebebiyle kelimedeki hareke değişikliği yapılması kastedilmektedir. Yani kişi başladığı kıraate göre devam ettiğinde kelimeyi belli hareketlerle okuması gerekirken başka kıraate göre devam ettiği için aynı kelimeyi farklı hareketler ile okursa hareke düzeyinde telfik yapmış olur. Aşağıdaki örneklerde bu telfikin nasıl gerçekleştiği daha açık bir şekilde görülecektir:

Bakara suresi 37. âyetinde geçen مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ ifadesinde bütün kıraat imamları آدَمُ kelimesini ref ile, كَلِمَاتٍ kelimesini ise nasb ile okurken sadece İbn Kesîr آدَمُ kelimesini nasb ile كَلِمَاتٍ kelimesini ise ref ile okumuştur.¹⁴ Bu âyeti kerimede hem آدَمُ kelimesini hem de كَلِمَاتٍ kelimesini مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ şeklinde nasb ile ya da tam tersi hem آدَمُ kelimesini hem de كَلِمَاتٍ kelimesini مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ şeklinde ref okumak İbn Kesîr kıraati ve diğer kıraatler arasında hareke düzeyinde telfik yapmak demektir. Telfik olmaması için âyetin مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ آدَمُ şeklinde veya كَلِمَاتٍ آدَمُ مِنْ رَبِّهِ şeklinde okunması gerekir.

Hadîd suresinin 8. âyetinde geçen وَقَدْ أَخَذَ مِيثَاقَكُمْ ifadesinde Ebû Amr أَخَذَ fiilini meçhul bir şekilde أَخَذَ biçiminde okurken مِيثَاقَكُمْ kelimesini de naibi fail olarak kaf

¹² İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2/227; Paluvî, *Zübde*, 34; Çaykaravî, *el-Münezzel*, 33.

¹³ Paluvî, *Zübde*, 34; Çaykaravî, *el-Münezzel*, 34.

¹⁴ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2/211; Paluvî, *Zübde*, 22; Çaykaravî, *el-Münezzel*, 5.

harfinin ötresiyle مِيثَاقُكُمْ şeklinde okur. Geri kalan dokuz kıraat imamı ise fiili malum olarak sonraki kelimeyi mef'ul olarak sonunu fetha ile أَخَذَ مِيثَاقُكُمْ şeklinde okur.¹⁵ Şayet أَخَذَ fiili malum مِيثَاقُكُمْ kelimesi merfu' ya da أَخَذَ fiili meçhul مِيثَاقُكُمْ kelimesi fethalı yani مِيثَاقُكُمْ ve مِيثَاقُكُمْ şeklinde okunursa Ebû Amr kıraati ile diğer dokuz imamın kıraati arasında hareke düzeyinde telfik yapılmış olur. Çünkü bu durumda kelimelerin harfleri değişmeden sadece harekeleri değişime uğrar. Telfik olmaması için ya وَقَدْ أَخَذَ مِيثَاقُكُمْ ya da وَقَدْ أَخَذَ مِيثَاقُكُمْ şeklinde okunması gerekir.

Bakara suresi 259. âyetinde geçen كَيْفَ نُنشِرُهَا ifadesindeki نُشِرُهَا kelimesini Nâfi', İbn Kesîr, Ebû Amr, Ebû Ca'fer ve Şeyh Ya'küb zay harfi yerine ra harfi ile نُشِرُهَا şeklinde İbn Âmir, Âsım, Hamza, Kisâî ve Halefû'l-Âşir zay harfi ile نُشِرُهَا şeklinde okumaktadır. Yine aynı âyetin devamında geçen قَالَ أَغْلَمَ kelimelerini Hamza ve Kisâî hemzenin vaslı ve mim harfinin cezmedilmesiyle قَالَ أَغْلَمَ şeklinde diğer kıraat âlimleri Nâfi', İbn Kesîr, Ebû Amr, İbn Âmir, Âsım, Ebû Ca'fer, Halefû'l-Âşir, Şeyh Ya'küb'a göre أَغْلَمَ şeklinde okur.¹⁶ Âyetin ilk kısmını Nâfi', İbn Kesîr, Ebû Amr, Ebû Ca'fer, Şeyh Ya'küb'a göre نُشِرُهَا okuyup son kısmını Hamza ve Kisâî'ye göre أَغْلَمَ قَالَ şeklinde okuyan kimse bu iki kıraat arasında hareke düzeyinde telfik yapmış olur. Çünkü âyetin öncesindeki نُشِرُهَا kelimesini Hamza ve Kisâî'ye göre değil diğer imamlara göre, أَغْلَمَ قَالَ lafızlarının harekelerini de diğerlerine göre değil Hamza ve Kisâî'ye göre değiştirerek okuduğu için iki kıraat arasında hareke düzeyinde telfik meydana gelmiştir. Telfikin meydana gelmemesi için âyetin ya كَيْفَ نُشِرُهَا ... قَالَ أَغْلَمَ şeklinde ya da أَغْلَمَ ... قَالَ أَغْلَمَ şeklinde okunması gerekir.

3.3. Ses Düzeyinde Telfik

Ses düzeyinde telfik kavramıyla ikinci kıraate geçilmesi sebebiyle kelimeye ibdal, işmam, revm, sekte, idgam ve sıla gibi yazıda bir değişiklik olmadığı halde harflerin seslerinde birtakım değişimlerin meydana gelmesi kastedilmektedir. Yani kişi başladığı kıraate göre devam ettiğinde kelimeyi belli seslerle okuması gerekirken başka kıraate göre devam ettiği için aynı kelimeyi farklı sesler ile okursa ses düzeyinde telfik yapmış olur. Bu telfik türüne şu örnekler verilebilir:

Fâtîha suresi 4. âyette bulunan مَالِكِ kelimesini Nâfi', İbn Kesîr, Ebû Amr, İbn Âmir, Hamza ve Ebû Ca'fer elifsiz مَالِكِ şeklinde; Âsım, Kisâî, Şeyh Ya'küb ve Halefû'l-Âşir مَالِكِ şeklinde elifli okumaktadır. Yine Fâtîha suresi 6. âyeti kerimede bulunan الصِّرَاطِ kelimesini Hamza'nın 1. ravisi Halef işmam ile yani ص sad harfini ز zay harfine

¹⁵ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2/384; Paluvî, *Zübde*, 132; Çaykaravî, *el-Münezzel*, 537.

¹⁶ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2/231; Paluvî, *Zübde*, 37; Çaykaravî, *el-Münezzel*, 42.

kariştirarak ez-zırâta şeklinde okur.¹⁷ Bu suredeki مَالِك kelimesini Âsım, Kisâî, Şeyh Ya'küb ve Halefî'l-Âşir'e göre elifli مَالِك şeklinde الصِّرَاطُ kelimesini Hamza'nın 1. ravisi Halef'e göre işmam ile الرِّزَاطُ şeklinde okuyan ses düzeyinde telfik yapmış olur. Geçiş yaptığı kıraat yazıda bir değişiklik yapmadan sadece ص sad harfinin sesinde bir değişiklik yaptığı için bu ses düzeyinde bir telfiktir. Şayet diğer kıraate geçiş yapmadan başladığı kıraate göre devam edip الصِّرَاطُ kelimesindeki ص sad harfini yine ص sad ile okusaydı ya da مَالِك kelimesini مَلِك şeklinde الصِّرَاطُ kelimesini de işmam ile الرِّزَاطُ şeklinde okusaydı telfik meydana gelmemiş olurdu.

Ebû Amr'ın 2. ravisi Sûsî (ö. 261/874) Fatıha suresinin 2. âyet-i kerimesini 3. âyetine idgam yaparak okur. Yani الرَّحِيمِ مَلِك ifadesini okurken الرَّحِيمِ kelimesinin sonunda vakıf yaparak ya da vasil ile son harekesini esreli okuyarak devam etmez. Nefes almadan ve son harfinin harekesi esreyi belirtmeden idgamlı olarak الرَّحِيمِ şeklinde okur. Ancak diğer kıraat imamları idgamlı okumaz. Yine Fatıha suresi 7. âyette geçen عَلَيْهِمْ ifadesini İbn Kesîr ve Ebû Ca'fer sondaki mim harfini dammeleyerek sıla ile عَلَيْهِمْ şeklinde okur.¹⁸ Bu durumda 2. âyette Sûsî'ye göre idgam yapıp 7. âyette İbn Kesîr ve Ebû Ca'fer'e göre sıla ile okuyan kişi Sûsî kıraati ile İbn Kesîr ve Ebû Ca'fer kıraati arasında ses düzeyinde telfik yapmış olur. Şayet bu kimse idgam yaptıktan sonra sıla yapmadan devam etse iki âyeti Sûsî'ye göre ya da الرَّحِيمِ مَلِك ifadesinde idgam yapmayıp عَلَيْهِمْ kelimelerini de sıla ile okusa iki âyeti İbn Kesîr ve Ebû Ca'fer'e göre okuduğu için telfik yapmamış olur.

Bakara suresinin 1. âyetindeki الم elif lam mim huruf-ı mukattasını Ebû Ca'fer her harfin arasında hafif bir sekte yaparak diğer kıraat imamları ise sektesiz okur. 2. âyette gelen فِيهِ هُدًى kelimelerini ise Ebû Amr'ın ikinci ravisi Sûsî idğam ile فِيهِ هُدًى şeklinde okur.¹⁹ Kişi 1. âyette huruf-ı mukatta harfleri arasında sekte yapıp 2. âyette idgam yaparsa Ebû Ca'fer kıraati ile Ebû Amr'ın ikinci ravisi Sûsî rivayeti arasında ses düzeyinde telfik yapmış olur. Telfik olmaması için Ebû Ca'fer kıraatine göre devam edip 2. âyette idgam yapmaması yani فِيهِ هُدًى şeklinde okuması ya da الم harfleri arasında sekte yapmaması gerekir.

4. Kıraat Âlimlerine Göre Kıraatler Arası Telfikin Hükümü

Kıraat âlimleri kıraatler arası telfikin hükümü konusunda ihtilaf etmişlerdir. İbnü'l-Cezerî (ö. 833/1429), *en-Neşr* kitabında bazı âlimlerin görüşlerine yer verir.

¹⁷ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 1/271; Paluvî, *Zübde*, 7; Çaykaravî, *el-Münezzel*, 1.

¹⁸ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 1/272, 282; Paluvî, *Zübde*, 7; Çaykaravî, *el-Münezzel*, 1.

¹⁹ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2/206; ; Paluvî, *Zübde*, 10; Çaykaravî, *el-Münezzel*, 1.

farklı rivâyetler arasında telfiki caiz görmüş,²⁶ muasır âlimlerden Abdulfettah Mersafi ise mutlak olarak telfikin caiz olmadığını, yasak olduğunu savunmuştur.²⁷

Kıraatler arası telfik eğer yanlışlıkla yapılmamışsa ictihaddir. Yani bu konuda ictihad ehli olan kişi tercihleriyle mütevâtir kıraatler arasından yeni bir kıraat tarzı belirleyebilir. Çünkü kıraatler kıraat imamları tarafından sahih kıraatler arasından tercihle oluşturulmuştur.²⁸ Yalnız kişi ehil değilse bunu yapamaz. Mezkûr iki görüşün de temelinde bu kabul vardır. Yani telfikin caiz olmadığını söyleyenler bu ictihadı yapacak ehil kişilerin bulunmadığını düşündükleri için olacak ki telfikin caiz olmadığını savunmuşlar, telfike cevaz verenler ise bu ictihadı yapabilecek ehil kişilerin bulunabileceğini kabul etmelerinden olacak ki ona cevaz vermişlerdir.

5. Namazda Kıraatin Sıhhat Şartı

Namazın sahih olması için kıraat yapmak²⁹ ve dünya kelamı etmemek³⁰ şarttır. Bu ikisi birbirine bağlıdır. Kıraat şartının gerçekleşmesi için onun sıhhat şartının yerine gelmesi gerekir. Sıhhat şartı yerine gelmeyen kıraat dua ve zikre dönüşmezse dünya kelamına dönüşür. Kıraatin sıhhat şartı tespit edilirse namazda kıraatler arası telfikin hükmü de ortaya çıkar.

Kıraatin sıhhat şartı Kur'ân'ı, isteyerek veya istemeyerek olsun manasına muhalefet edecek bir hataya düşmeden okumaktır. Eğer kıraat esnasında manasına muhalif bir hata yapılırsa bu hata, telaffuz edilen kelimeleri dünya kelamına dönüştürür. Dünya kelamı da namazı bozar. Hanefiler bu görüştedir.³¹ Aşağıdaki âyetlerle mesele örnekendirilebilir:

²⁶ Lokman Şan, *Molla Halil Süirdi'nin Kıraatlere Yaklaşımı* (Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2020), 73.

²⁷ Abdulfettah b. es-Seyyid el-Marsafi, *Hidâyetü'l-kârî ilâ tecvidi'l-ke'lâmi'l-Bârî* (el-Medinetü'l-Münevvere: Mektebetün Tayyibe, ts.), 1/301.

²⁸ Maşalı, *Kıraat İlmi*, 40.

²⁹ Ebû'l-Hüseyn Ahmed b. Ebî Bekr Muhammed b. Ahmed el-Çudûrî, *Muhtaşaru'l-Çudûrî fi'l-fikhi'l-Hanefî*, thk. Kâmil Muhammed Muhammed 'Uveyda (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1418/1997), 27; Ebû İshâk İbrâhîm b. 'Alî eş-Şîrâzî, *el-Muhezzeb fi fikhi'l-İmâm eş-Şâfi'î* (b.y.: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, ts.), 1/38; Halil b. İshâk b. Mûsâ Diyâuddîn el-Cundî el-Mısrî Halil b. İshâk el-Cundî, *Muhtaşaru Halil*, thk. Ahmed Câd (Kahire: y.y., 1426/2005), 31; Ebû Muhammed Muvaffağuddîn 'Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme el-Cemmâ'îl İbn Kudâme el-Mağdisî, *el-Muğni*, thk. 'Abdullah b. 'Abdulmuhsin et-Turkî-'Abdulfettâh Muhammed el-Hulv (Riyad: Dâru Alemlî'l-Kutub, 1417/1997), 2/3.

³⁰ Çudûrî, *Muhtaşaru'l-Çudûrî*, 28; Ebû 'Abdullah Muhammed b. Muhammed er-Ru'aynî, *Mevâhibu'l-celîl fi şerhi muhtaşari Halil* (b.y.: Dâru'l-Fikr, 1412/1992), 2/33; Şîrâzî, *el-Muhezzeb*, 1/165; İbn Kudâme el-Mağdisî, *el-Muğni*, 1417/1997, 2/35.

³¹ Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed İbn Tolun Ahmed b. Muhammed b. İsmail et-Tahtâvî, *et-Târîp 'alâ zelletü'l-kârîp ve yelîhi zelletü'l-kârîp* (Beyrut: Daru İbn Hazm, 2018), 32; Ebû'l-Hasan Alaüddin Ali b. Balabân

Bir kimse *إِيْلَافِهِمْ رِحْلَةَ الشِّتَاءِ وَالصَّيْفِ* “Onlara kış ve yaz yolculuğunu kolaylaştırıp alıştırdığı için...” (Kureyş 106/2) âyetindeki *الصَّيْفِ* kelimesini *sin* ile *السَّيْفِ* şeklinde okursa manası “kış ve yaz yolculuğundan” “kış ve kılıç yolculuğuna” dönüşür. Kur’ân’ın kastettiği mana bu olmadığı gibi “kılıç yolculuğu” manası ne tarihî vakıya ne de Kur’ân’daki manalardan bir manaya uygun düşmektedir. Yine bir kimse *إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ* “Ancak sana ibadet ederiz ve ancak senden yardım isteriz” (el-Fâtîha 1/5) âyetini okurken *نَعْبُدُ* kelimesinin başına *لا* olumsuzluk edatı getirerek *لا نَعْبُدُ* şeklinde okursa âyetin manası “Ancak sana ibadet ederiz” manasından “Ancak sana ibadet etmeyiz” manasına dönüşür. Bu okuyuş Kur’ân’ın kastettiği manaya muhalefet etmenin ötesinde Kur’ân’ın kastettiği mananın tersine bir manaya delalet etmektedir.³² Telaffuz edilen bir lafız Kur’ân, dua veya tesbih değilse o dünya kelimidir. Dünya kelâmı da namazı bozar.³³

Kur’ân’ın manasına muhalefet etmeyen yanlış okuyuş, kıraati dünya kelâmına dönüştürmez. Dünya kelâmına dönüşmeyen kıraat de sahihliğini korumuş olur ve namaz bozulmaz. Mesela *إِنَّ الْمُنْتَقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ* “Allah’tan sakınanlar içlerinden pınarlar akan bahçeler içindedir” (el-Hicr 15/45) âyetini okurken *جَنَّاتٍ* yerine *بَسَاتِين* denirse bu kıraat Kur’ân’ın manasına muhalif bir manaya delalet etmez. Çünkü *جَنَّاتٍ* ve *بَسَاتِين* kelimelerinin her ikisi de “bahçeler” manasındadır.³⁴ Yine *إِنَّ شَجَرَتَ الرَّقْمِ (٤٣) طَعَامَ الْأَيْمِ* “Zakkum ağacı günahkâr yiyeceğidir” (ed-Duhân 44/43-44) âyetindeki *الْأَيْمِ* kelimesi yerine *الْفَاجِرِ* kelimesi okunursa bu okuyuş Kur’ân’a muhalif bir mana ortaya çıkartmaz.³⁵ Çünkü *الْأَيْمِ* ve *الْفَاجِرِ* kelimelerinin her ikisi de “günahkâr” manasına gelir. Diğer bir örnek *لَا تَرْفَعُوا أَيْدِيَكُمْ إِلَى السَّمَاوَاتِ وَلَا تَنظُرُوا السَّمَاءَ* “Seslerinizi Peygamber’in sesinden daha yükseğe çıkartmayın” (el-Hucurât 49/2) âyetindeki *أَصْوَاتِكُمْ* kelimesinin sonunu *أَصْوَاتِكُمْ* şeklinde esre ve *وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا آيَاتِنَا* “Biz âyetlerimizin hepsini ona göstermiştik” (Taha 20/56) âyetindeki *آيَاتِنَا* kelimesini *آيَاتِنَا* şeklinde üstün ile okunmasıdır. Bu yanlış okuyuş da âyetin manasını Kur’ân’ın manasına muhalif bir manaya dönüştürmez. Bu sebeple yapılan bu yanlışlar telaffuz edilen

b. Abdullah el-Hanefî İbn Balabân, *Tenbihü'l-hâtır calâ zelletü'l-kâri' ve'z-zâkir* (İstanbul: Daru'l-Lübâb, 2019), 41, 49, 71.

³² İbn Tolun et-Tahtâvî, *et-Ṭâri' 'alâ zelletü'l-kâri'*, 38-39; Muharrem b. Muhammed b. el-Ârif Ebü'l-Leys ez-Zîlî, *Zelletü'l-kâri'* (Amman: Cem'iyetü'l-Muhafazatü'l-Kur'âni'l-Kerîm, 2019), 68.

³³ Muhammed b. Aḥmed b. Ebî Sehl Şemsü'l-Eimme es-Seraḥsî, *el-Mebsût*, thk. Ḥalîl Muḥyiddîn el-Meyyis (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1414/1993), 1/171; Şîrâzî, *el-Muhezzeb*, 1/165; Ebû Muhammed Muvaffakuddîn 'Abdullâh b. Aḥmed b. Muhammed b. Kudâme el-Cemmâ'îl İbn Çudâme el-Maḥdisî, *el-Muḡnî*, thk. Tâhâ ez-Zeynî vd. (Kahire: Mektebetu'l-Ḳahire, 1388/1968-1389/1969), 1/393.

³⁴ İbn Tolun et-Tahtâvî, *et-Ṭâri' 'alâ zelletü'l-kâri'*, 35.

³⁵ İbn Balabân, *Tenbihü'l-hâtır*, 113-114.

lafızları Kur'ân olmaktan çıkarmadığı için böyle okuyan kimse dünya kelamı konuşmuş olmaz. Dolayısıyla namazı ve kıraati sahih olarak kalır.³⁶

Hanefîlerden Ebû Yusuf (ö. 182/798), kıraatin ve namazın sahih olması için yanlış okuyuşun Kur'ân'ın manasına muhalefet etmemesinin yanında ikinci olarak Kur'ân'da geçmeyen bir lafzı da içermemesini şart koşar.³⁷ Buna göre yukarıda zikredilen *إِنَّ الْمُتَّقِينَ* in âyetindeki *جَنَّاتٍ* kelimesi yerine *بَسَاتِين* okunursa bu kelime Kur'ân'da geçmediği için dünya kelamı sayılır. Namazda yapılan dünya kelamı kıraati ve namazı batıl kılar.

Bazı hallerde “Kur'ân'ın manasına muhalefet etmeme” şartının işletilmediği, Kur'ân'ın manasına muhalif bir okuyuş yapılsa bile bu hatanın kıraati ve namazı bozmadığına hükmedildiği görülmektedir. Dilin dönmeme hali bu hallerdendir. Hanefîler ittifakla dili dönmeyen kişinin yanlış telaffuz sebebiyle Kur'ân'ın manasına muhalif bir okuyuş yapsa bile onun kıraatinin ve namazının sahih olduğuna hükmetmiştir.³⁸ Şâfiîler³⁹ ve Hanbelîler⁴⁰ de bu görüştedir. Buna göre ra harfini telaffuz edemeyen bir kimsenin ya da peltek olduğu için sin harfini peltek se gibi okuyan kimsenin kıraati sahihtir.

Hanefî âlimlerden Muhammed b. Seleme (ö. 278/891) yakın mahreçli harfleri de bu ruhsat kapsamına dâhil etmiştir. Ona göre yakın mahreçli harfleri yanlış telaffuz eden kişinin kıraati sahihtir. Kıraati sahih olduğu için namazı bozulmaz. Mesela *مِنْ شَرِّ* in âyetindeki *حَلَقَى* kelimesini *حَلَقَى* şeklinde yanlışlıkla ha harfi ile okursa Muhammed b. Seleme'ye göre namaz bozulmaz. Çünkü umûmü'l-belvâ vardır. İnsanların geneli böyle bir durumdan kaçınmaz. Kaçınılması mümkün olmayan bir durum zarurettir.

³⁶ İbn Tolun et-Tahtâvî, *et-Ṭâriṣ 'alâ zelletü'l-kâri*, 43.

³⁷ İbn Tolun et-Tahtâvî, *et-Ṭâriṣ 'alâ zelletü'l-kâri*, 32,35; Ebü'l-Leys ez-Zîlî, *Zelletü'l-kâri*, 92-93; İbn Balabân, *Tenbîhü'l-hâtır*, 38.

³⁸ Ebu'l-Me'âlî Maḥmûd b. Aḥmed b. Abdulaziz b. 'Omar b. Mâze el-Hanefî İbn Mâze, *el-Muḥîṭü'l-burhânî fi'l-fıkhî'n-Nu'mânî*, thk. 'Abdulkerîm Sâmi el-Cundî (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1424/2004), 1/322; İbn Tolun et-Tahtâvî, *et-Ṭâriṣ 'alâ zelletü'l-kâri*, 60.

³⁹ Ebû'l-Mehâsin Faḥrulislâm 'Abdulvâhid b. İsmâ'îl b. Aḥmed er-Rûyânî eṭ-Ṭaberî 'Abdulvâhid er-Rûyânî, Baḥru'l-mezheb, thk. Ṭârîk Fethî es-Seyyid (b.y.: y.y., 2009), 2/259; Ebû'l-Ḥâsen 'Alî b. Muḥammed el-Başrî el-Mâverdî, *el-Ḥâvî'l-kebir fi fıkhî mezhebi'l-İmâmi's-Şâfi'î* ve huve şerḥu muḥtaşari'l-Muznî, thk. eş-Şeyḥ 'Alî Muḥammed Me'ûd, eş-Şeyḥ 'Âdil Aḥmed 'Abdulmevcûd (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1419-1999), 2/324.

⁴⁰ Ebu'l-Berekât Mecduddîn 'Abdisselâm b. 'Abdillaḥ b. el-Ḥaḍr b. Muḥammed İbn Teymiyye el-Ḥarrânî Âlu Teymiyye, *el-Muḥarrar fi'l-fıkh 'alâ mezhebi'l-İmâm Aḥmed b. Ḥanbel* (Riyad: Mektebetu'l-Me'ârif, 1404/1984), 1/74-75; Manşûr b. Yûnus b. Şalâhuddîn b. Ḥâsen el-Ḥanbelî el-Buhûtî, *Keşşâfu'l-knâc 'an metni'l-iḳnâc* (b.y.: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, ts.), 1/481.

Zaruret de ruhsatı gerektirir.⁴¹ Hâlbuki yanlış telaffuz sebebiyle “yarattıklarının şerrinden” manası “tıraş ettiklerinin şerrinden” manasına dönüşür. Bu da Kur’ân’ın manasına muhalif bir manadır. Kural işletilse kişi dünya kelamı söylediği için namazının bozulması gerekir. Ancak bu görüşe göre zaruret gereği kural değil ruhsat işletilir.

Muhammed b. Seleme’nin ictihadına paralel olarak Ebû Bekir A’meş (ö. 148/765) de i’râbda yapılan hatalı okuyuşların da ruhsat olduğuna hükmetmiştir. Mesela شَهِدَ اللهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ “Allah kendisinden başka ilah olmadığına şahitlik eder, Melekler de” (Âl-i İmran 3/18) âyetindeki وَالْمَلَائِكَةُ kelimesinin sonundaki ötreyi وَالْمَلَائِكَةُ şeklinde fetha okursa i’râbda hata yapmış olur. Ötre okunduğunda âyet, “Melekler de şahitlik eder” manasına gelirken fetha okunduğunda bu mana değişerek “Allah kendisinden başka ilah olmadığına şahitlik eder, Meleklerin de” manasına gelir. A’meş’in delili de zarurettir. Çünkü ona göre insanların geneli böyle bir hataya düşmekten kaçınmaz.⁴²

Mâlikîlerden Lahmî (ö. 478/1085) ve İbn Habîb’e (ö. 238/853) göre kıraatin sıhhat şartı kasten Kur’ân’ın manasına muhalefet edecek şekilde yanlış okumamaktır. Buna göre kasten yapılmayan bir yanlış Kur’ân’ın manasına muhalif olsa bile namazı bozamaz. Lahmî’nin görüşünü kıyasa ve “Hata ümmetimden kaldırıldı”⁴³ manasındaki hadise dayandırdığı anlaşılmaktadır. Kıraat edilen âyetlerin az bir kısmını hatalı, çoğunu ise doğru okuyan kimse kıraat şartını yerine getirmiştir. Azında olan yanlış nasıl ki okunmadığında bir zarar vermeyecekse yanlış okunduğunda da bir etkisi olmadığı için yok hükmündedir ve kıraatin sıhhatine bir zarar vermez. Kıyas bunu gerektirir. Âyetin yanlış okunan kısmında mana değişerek dünya kelamı haline gelse bile bu kasten değil de hata ile olduğu için zikredilen hadis gereği namaz bozulmaz.⁴⁴ Buna göre yukarıda verilen Kur’ân’ın manasına muhalefet edecek şekilde yapılan yanlış okuma örnekleri bu görüşe göre kıraatin sıhhatini ortadan kaldırmaz ve namazı bozamaz. Ancak yanlış okunan kısım dışında Kur’ân’dan kıraat denecek bir miktarın doğru okunmuş olması gerekir. Aksi takdirde yanlış okuma sebebiyle değil kıraat şartı yerine gelmediği için namaz bozulur. İbn Habîb ise görüşünü hadise ve okuyan kişinin kastına dayandırmıştır. Şöyle ki Hz. Peygamber (s.a.v.) mescide girdiğinde mevâlînin Kur’ân kıraatinde yanlış yaptıklarını duymuş, buna rağmen onların kıraati için “Okudukları şey ne güzel!”, Arapların

⁴¹ İbn Tolun et-Tahtâvî, *et-Ṭâriṣ ‘alâ zelletü’l-ḳârîṣ*, 39.

⁴² İbn Balabân, *Tenbîhü’l-ḥâtır*, 53.

⁴³ Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. ‘Alî el-Hüsevcirdî el-Beyhaḳî, *es-Sunenu’l-kubrâ*, thk. ‘Abdullâh et-Turkî (b.y.: Merkezi Hicr, 1432/2011), 12/10.

⁴⁴ Ebû ‘Abdullâh Muhammed b. ‘Alî eş-Şikillî el-Mâzerî, *Şerhu’t-telḳîn*, thk. Muhammed el-Muḳtâr es-Selâmî (b.y.: y.y., 2008), 1/679; Ru’aynî, *Mevâhibu’l-celîl*, 2/99.

yanlışsız kıraatini duyduğunda “Kur’ân bu şekilde inmiştir” buyurmuştur.⁴⁵ Hadiste mevâlî ile Arap olmayan azatlı kölelerin kastedildiği anlaşılmaktadır. Arap olmayan kişiler hem harflerin telaffuzunda hem de hareketlerin takdirinde yanlış yapabilirler. Bu da manayı değiştiren bir kıraat yanlıştır. Buna rağmen Hz. Peygamber (s.a.v.) onların kıraatini övmüştür. Hz. Peygamber’in (s.a.v.) onları övmesi harflerin telaffuzundaki veya hareketlerdeki yanlışların kıraatin sıhhatine zarar vermediğini gösterir. Çünkü hem hadisteki kişiler hem de istemeyerek kıraat yanlışı yapan kişiler yanlış kıraatlerinin delalet ettiği manayı kastederek değil Kur’ân’ın indiği manayı kastederek okurlar. Ancak kişi doğru okuyabildiği halde istemeden manayı değiştirecek bir yanlış yapsa bu kişinin namazı kerahetle caiz olur. Sehv secdesi yaparak bu hatayı telafi eder.⁴⁶

Bir kimse kasten Kur’ân’ın manasına muhalefet edecek şekilde yanlış kıraatte bulunursa onun namazı bozulur. Çünkü o kişi namazda kasten dünya kelamı konuşan kimse gibidir. Namazda kasten söylenen dünya kelamı da namazı bozar. Bu konuda mezhepler müttefiktir.⁴⁷

Şâfiîler⁴⁸ ve Hanbelîlerin⁴⁹ kıraatin sıhhat şartı konusundaki görüşü Lahmî ve İbn Habîb’in görüşü gibidir. Kasten yapılmayan, Kur’ân’a muhalif bir manaya sebep olan okuyuş hatası kıraatin sıhhatine zarar vermez. Bu yanlış okuyuş ister Fatihâ’da ister zamm-ı surede olsun hüküm aynıdır. Ancak kişi sehv secdesi yaparak hatasını telafi eder. Çünkü Kur’ân’a muhalif bir manaya delalet eden lafızlar dünya kelamıdır. Namazda yanlışlıkla söylenen dünya kelamı, kıraati ve namazı iptal etmez. Ancak bu hata isteyerek yapılmışsa kıraati ve namazı iptal eder. Mesela bir kimse *إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ هُم خَيْرُ الَّذِينَ* *إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ هُم فِي النَّارِ* şeklinde yanlış okusa âyetin manası “Muhakkak ki iman eden ve salih amel işleyenler işte onlar yaratılanların en hayırlısıdır” (el-Beyyine 98/7) âyetini *إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ هُم فِي النَّارِ* şeklinde yanlış okusa âyetin manası “Muhakkak ki iman eden ve salih amel işleyenler işte onlar ateştedir” manasına dönüşür. Bu mana Kur’ân’ın manasına muhalif hatta

⁴⁵ Bu hadise hadis kaynaklarında rastlanamamıştır. Sadece bazı Malikî fıkıh kaynaklarında zikredilmiştir. Bu kaynaklar İbn Rüşd’in *el-Beyân ve’t-tahşîl’inde*, el-Venşerîsî’nin *el-Mi’yârul-mu’rib’inde*, el-Hattab er-Ruaynî’nin *Mevâhibü’l-celîl’inde* ve ez-Zerkânî’nin *Şerhu muhtaşaru’l-Halil* kitaplarıdır. Ebu Abdullah Muhammed el-Habîb b. Abdülkadir el-Filâlî, *el-Muktebesü’l-esnâ fi beyâni şarafîn min meânî’l-esmâi’l-ḥusnâ* (Beyrut: Daru’l-Kütübî’l-İlmiyye, ts.), 58-59.

⁴⁶ Ru’aynî, *Mevâhibü’l-celîl*, 2/100.

⁴⁷ İbn Tolun et-Tahtâvî, *et-Ṭârîṣ alâ zelletü’l-kâri*, 32; Ru’aynî, *Mevâhibü’l-celîl*, 2/103; Ebû’l-Abbâs Necmuddîn Aḥmed b. Muḥammed b. ‘Alî el-Enşârî İbnu’r-Rif’a, *Kifâyetu’n-nebîh fi şerḥi’t-tenbîh*, thk. Mecdî Muḥammed Surûr Bâsallûm (b.y.: y.y., 2009), 4/35-36; Âlu Teymiyye, *el-Muḥarrar*, 1/73.

⁴⁸ Mâverdî, *el-Ḥâvî’l-kebîr*, 2/324; ‘Abdulvâhid er-Rûyânî, *Baḥru’l-mezhbe*, 2/259; İbnu’r-Rif’a, *Kifâyetu’n-nebîh*, 4/35.

⁴⁹ Âlu Teymiyye, *el-Muḥarrar*, 1/74-75; Buhûtî, *Keşşâfu’l-kinâ*, 1/481.

terstir. Kasten okunduğunda namaz bozulur, yanlışlıkla okunduğunda sehiv secdesi yapılarak telafi edilir. Hanbelilerde ikinci rivayete göre bu kişinin namazı bozulur.⁵⁰

Şâfiî âlimlerden bazıları Kur'ân'ın icazının hem nazmında hem de i'râbında olduğunu savunurlar. Onlara göre Kur'ân'ın nazmında yapılacak bir yanlış ister manasını değiştirsin isterse sadece i'râbını değiştirsin Kur'ân'ın icazını ortadan kaldıracığı için okunan kıraat Kur'ân olmaktan çıkar, dünya kelamına dönüşür. Dünya kelamı da namazı batıl kılar.⁵¹

Yukarıdaki görüşlerden kıraatin sıhhat şartı konusunda iki temel görüşün olduğu anlaşılmaktadır. Birincisi Hanefîlerin görüşüdür. Onlara göre kıraatin sıhhat şartı okunan lafızların kasıtlı veya kasıtsız Kur'ân'ın manasına muhalif bir manaya delalet etmemesidir. İkincisi Hanefîlerden bazı âlimler, Mâlikîler, Şâfiîler ve Hanbelîlerin görüşüdür. Bu görüş sahiplerine göre kıraatin sıhhat şartı, okunan lafızların kasten Kur'ân'ın manasına muhalif bir manaya delalet etmemesidir. Kasıt olmadan delalet ederse namaz batıl olmaz. Bu iki görüşün yanında Ebu Yusuf Kur'ân lafızlarından başka lafızların telaffuz edilmemesini ve bazı Şâfiî âlimler de kasıtlı ya da kasıtsız yanlış okuyuşun Kur'ân'ın nazmı ve i'râbında olan icazını ortadan kaldırmamasını kıraatin sıhhati için şart koşarlar. Bu açıklamalar kıraatin sıhhat şartı için âlimlerin dört farklı şart konusunda ihtilaf ettiklerini gösterir.

Hatalı okuyuşların yanında lehçesel okuyuşlar da vardır. Her dilde lehçe yani ağız farklılıkları olduğu gibi Araplar arasında da lehçe farklılıkları mevcuttur. Bu lehçesel okuyuşların hepsi mütevâtir kıraat okuyuşlarına dâhil olmamıştır. Nitekim İmam Muhammed (ö. 189/805) bu farklılık sebebiyle Kur'ân'daki *أَوَاتِب* kelimesinin ya harfi ile *أَيَاتِب* şeklinde okunmasının hükmünü kıraat imamı Kisâî'ye sormuş, o da başka bir Arap lehçesinde *أَوَاتِب* kelimesinin *أَيَاتِب* şeklinde okunduğunu ve namazı bozmayacağını söylemiştir.⁵² Ebû Hanîfe (ö. 150/767), İmam Muhammed ve Zemahşerî'nin (ö. 538/1144) görüşü de bu yöndedir. Kur'ân'ı mushaf yazımına uymayan farklı lehçelere göre okumak mütevâtir okuyuşlarda olmayan bir mana ilave etmiyorsa kıraati ve namazı ifsad etmez.⁵³ Mesela İbn Mes'ûd'un kıraatinde *فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ* "Kim bulamazsa üç gün oruç vardır" (el-Mâide 5/89) âyetini *فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ مُتَّابِعَاتٍ* "Kim bulamazsa üç gün peşe peşe oruç vardır" şeklinde *مُتَّابِعَاتٍ* kelimesini ekleyerek okursa mütevâtir kıraatlerde

⁵⁰ Âlu Teymiyye, *el-Muḥarrar*, 1/75.

⁵¹ Ebû'l-Kâsım 'Abdulkerîm b. Muḥammed b. 'Abdulkerîm el-Ḳazvînî er-Râfî'î, *el-'Azîz şerḥu'l-veciz*, thk. 'Alî Muḥammed 'Avḍ, 'Âdil Aḥmed 'Abdurmevcûd (Beyrut: y.y., 1417/1997), 1/497.

⁵² İbn Tolun et-Tahtâvî, *et-Ṭâriḥ 'alâ zelletü'l-ḳâriḥ*, 39; İbn Balabân, *Tenbihü'l-hâtır*, 37.

⁵³ İbn Tolun et-Tahtâvî, *et-Ṭâriḥ 'alâ zelletü'l-ḳâriḥ*, 48, 51; İbn Balabân, *Tenbihü'l-hâtır*, 36-39.

olmayan bir mana eklemiş olacağı için o ek kelime dünya kelamı sayılır, kıraat ve namaz batıl olur. Lehçesel okuyuşta böyle ilave bir mana olmazsa kıraat ve namaz da sahih kalır. Ancak Hüzeyl lehçesine göre okumayı Hz. Ömer yasaklamış ve onu öğreten İbn Mes'ûd'a bir mektup yazarak Kur'an'ı indiği lehçe olan Kureyş lehçesine göre öğretmesini emretmiştir. Bu sahabe kavlinin Hüzeyl lehçesi gibi lehçelere göre okumanın mekruh olduğuna delil olduğu söylenebilir.⁵⁴

Şaz kıraatler genelde lehçeye göre yapılan kıraatlerdir. Dolayısıyla Hanefîlerin lehçeyle alakalı hükümlerinin şaz kıraatler için de geçerli olduğu söylenebilir. Şâfiîlere göre şaz kıraatle okumak manayı Kur'an'a muhalif olacak şekilde değiştirmiyor, mushaftaki metne fazladan bir harf ilave etmiyor veya mushaftan mevcut bir harfi eksiltmiyorsa caiz; bunun dışında caiz değildir. Çünkü şaz kıraatler Kur'an değildir. Kişi bile rek okumuşsa kıraati ve namazı fasit olur. Hata ile okumuşsa sehiv secdesi yaparak telafi eder.⁵⁵

6. Kıraatler Arası Telfik Türlerinin Kur'an'ın Manasına ve Namaza Etkisi

Kıraatler arası telfik türleri, örnekleri ve kıraatin sıhhat şartı önceki başlıklarda ele alındığı için bu başlık altında telfik türlerinin namaza etkisi, kıraatin sıhhat şartı ve kıraat bütünlüğü üzerinden incelenecektir. Kıraat esnasında telfik sebebiyle Kur'an dışında bir lafız telaffuz edilmediği için ilk önce telfikin Kur'an'ın manasına etkisi ele alınacaktır.

6.1. Harf Düzeyinde Telfikin Kur'an'ın Manasına Etkisi

Harf düzeyinde telfik örneklerinden *وَمَا يَخْدَعُونَ* ve *يَكْذِبُونَ* örneğine bakıldığında her ne kadar *يَكْذِبُونَ* fiili “Yalan söylüyorlar” ve *وَمَا يَخْدَعُونَ* fiili “Yalanlıyorlar” manasına geldiği için aralarında mana farkı olsa da önceki âyetteki *وَمَا يَخْدَعُونَ* veya *وَمَا يَخْدَعُونَ* kelimeleri ile bağlam yönünden bir irtibatı olmadığı için yapılan telfik iki kıraatin delalet ettiği mana dışında üçüncü bir manaya sebep olmamıştır. Telfik yapmadan okunduğunda iki âyetin manası “... Onlar ancak kendilerini aldatırlar...” (el-Bakara 2/9) ve “... Yalan söylemeleri sebebiyle onlara acı verici bir azap vardır” (el-Bakara 2/10) şeklinde iken telfik yaparak okunduğunda “... Onlar ancak kendilerini aldatırlar...” (el-Bakara 2/9) ve “Yalanlamaları sebebiyle onlara acı verici bir azap vardır” (el-Bakara 2/10) şeklinde olur.⁵⁶ Bu mana farkı telfik sebebiyle değil kıraat farklılığından kaynaklanmıştır. İlk örnekte olduğu gibi bu

⁵⁴ İbn Balabân, *Tenbîhü'l-ĥâtır*, 83.

⁵⁵ ‘Abdulvâhid er-Rûyânî, *Baĥru'l-mezheb*, 2/261; Râfi‘î, *el-‘Azîz şerĥu'l-vecîz*, 1/497.

⁵⁶ Ebû ‘Abdullâh el-Ĥuseyn b. Aĥmed b. Ĥâleveyh İbn Ĥâleveyh, *el-Ĥucceṭu fi'l-kırâ’âti’s-seb‘a*, thk. ‘Abdu'l-‘Âl Sâlim Mekrem (Beyrut: y.y., 1401), 68; Ebû Zur‘a ‘Abdurrahman b. Muĥammed b. Zencele İbn Zencele, *Ĥucceṭu'l-kırâ’ât* (b.y.: y.y., ts.), 87, 88.

iki manada da Kur'ân'ın vermek istediği onların ancak kendilerini aldatmaları ve inanamaları sebebiyle azap görecekları şeklindeki manayı ortadan kaldıran bir muhalefet yoktur. Her iki okuyuşun delalet ettiği mana da Kur'ân'ın muradını yansıtan bir manadır.

Diğer örnekte ise *وَكَمَلَهَا زَكْرِيَّا* âyetindeki *كَمَل* kelimesi fiil, *هَا* kelimesi birinci mef'ul, *زَكْرِيَّا* kelimesi de ikinci mef'uldür. Bu âyetteki *زَكْرِيَّا* kelimesi *زَكْرِيَّاء* şeklinde ötre ile okunursa *زَكْرِيَّاء* fail yapılmış olur. Böyle bir telfik âyetin manasını “*O (Allah) onun sorumluluğunu Zekeriyya'ya verdi*” (Âl-i İmran 3/37) manasından “Zekeriyya onun sorumluluğunu verdi” manasına dönüştürür. Aksi yönde telfik yapılırsa yani âyetteki *وَكَمَلَهَا* fiili *كَمَلَهَا* şeklinde şeddesiz okunursa *زَكْرِيَّا* kelimesi mef'ul yapılmış olur. Bu şekildeki bir telfik de âyetin manasını “Zekeriyya onun sorumluluğunu üstlendi” (Âl-i İmran 3/37) manasından “O onun, Zekeriyya'nın sorumluluğunu üstlendi” manasına dönüştürür.⁵⁷ Bu mana âyetin muradı olan Zekeriyya (a.s.)'ın Hz. Meryem'in sorumluluğunu üstlendiği manasına muhalif bir mana değildir. Şöyle ki fiilin faili gizli *هُوَ* zamiridir. Zamirin raci olduğu kişi Zekeriyya (a.s.) olarak takdir edilirse âyet Zekeriyya (a.s.)'ın hem Hz. Meryem'in de hem kendisinin sorumluluğunu üstlendiği manasına delalet etmiş olur. Âyetin kastettiği mana bu mana ile uyumlu olduğu için âyetin manasının kastedilen manaya muhalif bir şekilde değişmediği görülür. Sadece fazladan Zekeriyya (a.s.)'ın da kendi sorumluluğunu üstlendiği manası telfik sebebiyle ziyade olarak ortaya çıkar. Bu mana da Kur'ân'ın “Başkası bir kimsenin yükünü üstlenmez” (el-En'âm 6/164) manasındaki diğer âyete muvafık olduğu için Kur'ân'a muhalif ziyade bir mana olarak görülemez. Ancak yapılan telfikin iki kıraatte de olmayan anlamsal bir düşüklük ve eksiklik ortaya çıkardığı açıktır.

Harf düzeyindeki telfik örneklerinden bazıları fikhî hükmün değişmesine sebep olabilmektedir. Zikredilen *وَلَا تَقْرَبُواهُنَّ حَتَّىٰ يَطْهُرْنَ فَيَاذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللَّهُ* “Onlara temiz oluncaya kadar yaklaşmayın. Temizlenince Allah'ın size emrettiği yerden onlara gelin” (el-Bakara 2/222) âyetinde telfik sebebiyle *يَطْهُرْنَ* kelimesi başka kıraate göre *يَطْهُرْنَ* okunduğunda mana “hayızdan temizleninceye kadar” manasından “su ile temizleninceye kadar” manasına dönüşmektedir.⁵⁸ *يَطْهُرْنَ* okunduğunda kişinin eşinin gusül almadan önce karısına yaklaşamayacağı hükmü anlaşılırken *يَطْهُرْنَ* şeklinde okunduğunda hayız kesilmesinin kişinin karısına yaklaşması için yeterli olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Görüldüğü üzere diğer kıraate göre okunduğunda farklı fikhî hükümler ortaya çıksa bile Kur'ân'ın murat ettiği manaya muhalif olan “hayız kesilmeden yaklaşabilirsiniz” gibi bir mana meydana gelmemektedir. Hatta telfik olmasa bile *يَطْهُرْنَ* kelimesinin öncesinde

⁵⁷ İbn Hâleveyh, *el-Ḥucce*, 108; İbn Zencele, *Ḥucceṭu'l-kırâ'ât*, 161.

⁵⁸ İbn Hâleveyh, *el-Ḥucce*, 96; İbn Zencele, *Ḥucceṭu'l-kırâ'ât*, 135.

gelen âyetler, بَطَّهْرُونَ okuyan kıraate göre tilavet edilmiş olsaydı bu mana farklılığı yine olacağı için telfikin âyetin manasına ek bir tesirinin olmadığı söylenebilir. Yani telfik yukardaki يَخْدَعُونَ ve يَكْذِبُونَ örneğinde olduğu gibi bu örnekte de iki kıraatin delalet ettiği manalardan farklı üçüncü bir mananın oluşmasına sebebiyet vermemiştir.

6.2. Hareke Düzeyinde Telfikin Kur'ân'ın Manasına Etkisi

Hareke düzeyinde telfik örneklerine bakıldığında bazısında telfik sebebiyle iki kıraatten farklı bir mananın meydana geldiği görülmektedir. Mesela فَتَلَقَىٰ آدَمَ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ görülmektedir. Mesela فَتَلَقَىٰ آدَمَ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ “Âdem rabbinden birtakım kelimeleri karşıladı” (el-Bakara 2/37) âyetindeki آدَمَ kelimesi fail olduğu için son harekesi ötre كَلِمَاتٍ kelimesi mef'ul olduğu için son harekesi esre olması gerekirken telfik yapılarak كَلِمَاتٍ kelimesi diğer kıraatin harekesi olan ötreye göre okunursa âyet فَتَلَقَىٰ آدَمَ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ şeklinde آدَمَ ve كَلِمَاتٍ lafızlarının her ikisi de ötre olarak kıraat edilmiş olur. Bu durumda cümlenin mef'ulü hazfedilerek آدَمَ ve كَلِمَاتٍ lafızlarının her ikisi de fail olur. Âyet bu iki faile göre “Âdem ve birtakım kelimeler rabbinden karşıladı” manasına delalet eder. Aksi yönde bir telfik yapıldığında yani آدَمَ ve كَلِمَاتٍ lafızlarının her ikisi de nasb olarak okunursa âyetin manası “Âdem'i ve birtakım kelimeleri rabbinden karşıladı” olur.⁵⁹ Birinci telfikte mef'ul hazfedildiği için mana Âdem (a.s.)'in ve kelimelerin rabbinden ne karşıladıkları meçhul hale gelir. Buna göre birinci telfik manayı Kur'ân'ın vermek istediği manaya muhalif hale getirmemiş olmakla beraber onda eksikliğe sebep olmuştur. İkinci telfik ifadedeki faili gizli هو zamiri ve Âdem (a.s.)'i meful yapmıştır. Zamir Âdem olarak takdir edildiğinde mana “Âdem, Âdem'i ve birtakım kelimeleri rabbinden karşıladı” şeklinde bozulur. Ancak birinci telfikte olduğu gibi bu mana da Kur'ân'ın vermek istediği manaya muhalif değildir. Sadece birinci telfik âyetteki öğeleri eksiltirken ikinci telfik haricî bir lafız eklemekten ziyade bir mef'ul manası katmıştır. Bu durum mezkûr âyetteki telfikin iki kıraatten farklı üçüncü bir manaya sebep olduğunu gösterir.

Diğer bir örnek olan وَقَدْ أَخَذَ مِيثَاقَكُمْ “O misakınızı almıştır” (el-Hadîd 57/8) âyetinde telfik yapıldığında iki kıraatin verdiği manadan farklı bir mana meydana gelmektedir. وَقَدْ أَخَذَ مِيثَاقَكُمْ şeklinde أَخَذَ meçhul مِيثَاقَكُمْ mensub okunduğunda âyetin manası “Misakınız olarak alınmıştır” biçiminde olmaktadır. وَقَدْ أَخَذَ مِيثَاقَكُمْ şeklinde أَخَذَ malum مِيثَاقَكُمْ merfu okunduğunda âyetin manası “Misakınız almıştır” şeklinde olmaktadır. Hâlbuki telfik yapılmadan iki kıraate göre de okunduğunda âyetin manası “Misakınız alınmıştır” veya “O misakınızı almıştır” şeklinde olmaktadır.⁶⁰ Fakat telfik âyetin manasını değiştirirse de

⁵⁹ İbn Hâleveyh, el-*Hucce*, 75; İbn Zencele, *Hucce tu'l-kirâ'ât*, 94-95.

⁶⁰ İbn Hâleveyh, el-*Hucce*, 341; İbn Zencele, *Hucce tu'l-kirâ'ât*, 698-699.

âyete muhalif bir manaya sebep olmadığı ancak iki telfikin de âyetin manasında bir düşüklük ve eksiklik oluşturduğu görülmektedir. Birinci telfikte misakınız kelimesi hal olarak tevîl edilebildiği için âyetin manasında misak olarak alınan zî hal eksiktir ve misak olarak alınanın ne olduğu müphem hale gelmiştir. İkinci telfikte de âyette zikredilen meful, fail konumuna getirildiği için meful düşürülmüş, dolayısıyla alınan şey gizlenmiş olmaktadır. Diğer bir eksiklik ise âyetin failinin Allah'a raci هو zamiri olduğu açıkken مِيْتَقُكُمْ şeklinde okunduğunda âyetin failinin مِيْتَقُكُمْ olduğu anlaşılabilir. Bu telfikin âyetin manasında oluşturduğu eksiklikten dolayı iki kıraate de uymayan üçüncü bir manaya sebep olduğu görülmektedir.

Hareke düzeyinde telfikin üçüncü örneği قَالَ أَغْلَمُ “Dedi ki: Ben biliyorum...” (el-Bakara 2/259) âyetidir. Bu âyette yapılan telfikin araları telfik edilen iki kıraate göre de üçüncü bir manaya sebep olmadığı görülmektedir. Birinci kıraate göre yani muzari okunduğunda mana “Dedi ki: Biliyorum ki...”, ikinci kıraate göre okunduğunda “Dedi ki: Bil ki...” şeklinde olmaktadır.⁶¹ Bu iki mana da iki kıraate muvafık olan, âyetin manasında bir eksiklik veya düşüklük ya da muhaliflik oluşturmayan bir manadır.

6.3. Ses Düzeyinde Telfikin Kur’ân’ın Manasına Etkisi

Ses düzeyinde telfik örnekleri olan الصِّرَاطُ kelimesindeki sad harfinin zay harfi ile karışık okunmasına, فِيهِ هُدًى kelimesindeki mim harfinde ötre ile sıla yapılmasına ve yazıda harflerin ve hareketlerin idgamla okunmasına bakıldığında ne manaların ne de yazıda harflerin ve hareketlerin değiştiği görülür. Değişen sadece harflerin kalınlığı-inceliği, sertliği-yumuşaklığı ve iki kelime arasındaki geçiş gibi hususlardır. Ses düzeyinde telfikin bu mahiyeti onu kelimenin harflerinde ve i’râbında değişiklik yapan harf ve hareke düzeyindeki telfikten namaza etkisi konusunda ayırır. Harf ve hareke düzeyindeki telfikin Kur’ân’ın orijinalliğine müdahalesi ses düzeyindeki telfike göre daha çoktur. Bu da ses düzeyindeki telfikin namazın hükmüne etkisinin diğer iki telfik türüne göre daha az olduğunu gösterir.

6.4. Telfik Türlerinin Namaza Etkisi

Telfik, kıraatin sıhhat şartına zarar verip vermemesi açısından değerlendirildiğinde onun namaza etkisinin boyutu görülür. Kıraatin sıhhat şartları başlığı altında zikredildiği üzere kıraatin sıhhati konusundaki şartlar fukahaya göre değişir. Söz konusu şartlar şunlardır:

⁶¹ İbn Hâleveyh, *el-Hucce*, 100; İbn Zencele, *Hucce tu'l-kırâ'ât*, 144.

1. Kur'ân'ın manasına muhalif bir manaya delalet edecek şekilde bir yanlıştın yapılması. Ebu Hanife ve İmam Muhammed bu şartı benimsemiştir.

2. Kasten Kur'ân'ın manasına muhalif olan bir manaya sebebiyet verecek bir yanlıştın meydana gelmemesi. Bu şart Mâlikî, Şâfîî ve Hanbelîlere göredir.

3. Kur'ân'ın manasına muhalif olan bir manaya sebebiyet verecek bir yanlıştın meydana gelmemesi ve Kur'ân'da olmayan bir lafzın eklenmemesi. Ebu Yusuf'un görüşü bu yöndedir.

4. Kur'ân'ın icazının hem manasında hem de i'râbında olması sebebiyle bunlardan birisini değiştiren bir yanlıştın meydana gelmemesi. Bir kısım Şâfîîler bu şartı benimsemiştir.

Telfik örnekleri Kur'ân'ın lafızlarını değiştirme açısından incelendiğinde telfik sebebiyle Kur'ân'da zikredilen lafızlardan başka lafızların kıraat esnasında zikredilmediği görülmüştür. Bu yönüyle kıraatler arası telfikin Kur'ân'a Kur'ân dışı bir kelimenin eklenmesine sebep olmadığı ve bu açıdan kıraat ve namazı batıl kılmadığı yargısına varılır.

Söz konusu örnekler manayı değiştirme açısından ele alındığında iki farklı telfikin olduğu karşımıza çıkar:

Birinci telfik türü iki kıraatin delalet ettiği manadan farklı bir mananın anlaşılmasına sebebiyet vermeyen telfiktir. Âyetin manası telfik sebebiyle sadece ikinci kıraatin verdiği manaya intikal eder. Bu da birinci tür telfikin yukarıda zikredilen bütün şartlara göre namazı ve kıraati ifsad etmediğini gösterir. Çünkü mütevâtir kıraatlerin lafızları Kur'ân lafızları olduğu gibi delalet ettikleri manalar da Kur'ân'ın manalarındandır. Telfik, kıraatlerin delalet ettiği manaların dâhilinde kalmışsa dünya kelamı telaffuz edilmemiş demektir.

İkinci tür telfik ise âyeti iki kıraatin manasının dışına çıkartan ve ona üçüncü bir mana veren telfiktir. Ancak bu üçüncü mana Kur'ân'a muhalif bir mana değildir. Âyetin failini, mefulünü veya başka bir ögesini hafzederek sadece Kur'ân'ın manasında bir düşüklük ve eksiklik oluşturur. Fakat Kur'ân'ın kastettiği manaya tevîl edilmesi de mümkündür. Lakin zorlama tevillere gidilmek zorunda kalınır. Bu telfik türü kıraatin sıhhat şartlarına göre değerlendirildiğinde şu hükümler ortaya çıkmaktadır:

1. Kıraatin Kur'ân'ın manasına muhalif olan bir manaya delalet etmemesi şartına göre ikinci tür telfik namazı ifsad etmez. Çünkü mana veya lafız uyumunu şart koşanlara göre telfik Kur'ân'a muhalif bir manaya sebebiyet vermediği için kıraat dünya kelamına dönüşmez.

2. Kıraatin Kur'ân'ın nazmında ve i'râbında icazı gerçekleştirmesini şart koşanlara göre bu tür telfik kıraati ve namazı ifsad eder. Çünkü söz konusu telfik Kur'ân'ın i'râbını dolayısıyla da nazmını ve manasını bozduğu için kıraat dünya kelamına dönüşür. Dünya kelamı da namazı bozar. Ancak icazın gerçekleşmesi için i'râbın okuyuşta gösterilmesinin şart koşulması doğru bir yaklaşım olarak görülmez. Çünkü i'râb Kur'ân'ın icazının ayrılmaz bir parçası olsa sükûn üzere vakıf yapılmasının caiz olması gerekir. Bunun sebebi sükûn üzere vakıf yapıldığında kelimenin âyetin fail, mef'ul, hal gibi hangi ögesi olduğunun belirtilmemiş olmasıdır. Buna rağmen sükûn üzere vakıf ittifakla caiz görülür.⁶² Şayet i'râbını okuyuşta göstermemek Kur'ân'ın icazını bozsaydı buna ittifakla cevaz verilmezdi. Bu da i'râbın Kur'ân'ın icazının ayrılmaz bir parçası olmadığını, dolayısıyla kıraatin dünya kelamına dönüşüp dönüşmediğini gösteren şartın i'râb değil mana olduğunu açığa çıkartan kuvvetli bir delildir.

3. İkinci tür telfik Kur'ân'ın manasına muhalif bir manaya delalet etmese de manasında bir eksiklik meydana getirir. Bu sebeple bu telfik türünü yapan kişi kerahet işlemiş, bu sebeple de namazı sahih olsa da sevabının azalması ile karşı karşıya kalmıştır. Çünkü namazda kıraat farzdır ve her farzın olduğu gibi kıraatin de tam yapılması gerekir.

Mezheplerin kıraatler arası telfikle alakalı görüşlerine bakıldığında Hanefî âlimlerinin yukarda zikredilen kıraatin sıhhat şartlarına göre telfik meselesini değerlendikleri görülmektedir. Hanefîler Kur'ân'ın manasına muhalif bir manaya delalet etmediği sürece şaz kıraatlere ve Arap lehçelerine göre kıraat yapmanın namazı bozmadığına hükmetmiştir.⁶³ Bu mütevâtir kıraatler arası telfikin de namazı bozmadığı görüşünde olduklarını gösterir. Çünkü şaz kıraatin namazı bozmaması için kıraatin baştan sona şaz olması şart koşulmamıştır. Bu da kişinin kıraatinin bir kısmını mütevâtir kıraatlere diğer kısmını ise şaz kıraatlere göre yapabileceğini ve Hanefîlerin hükmünün de her ikisini kapsadığını göstermektedir.

Yine Hanefî mezhebinde *وَمَا هُوَ عَلَى الْغَيْبِ بِضَنِينٍ* “O (Hz. Peygamber) vahyi bildirme konusunda cimri değildir” (et-Tekvîr 81/24) âyetinde *بِضَنِينٍ* kelimesinin *بِظَنِينٍ* şeklinde zâ harfi ile okunmasının başka mütevâtir bir kıraatin bu kelimeyi zâ olarak okuması sebebiyle caiz olduğu söylenmiştir.⁶⁴ Nitekim İbn Kesîr, Ebû Amr ve Kisâî *بِظَنِينٍ* şeklinde diğerleri *بِضَنِينٍ* şeklinde okur. Kelime *بِضَنِينٍ* okununca âyet “O (Hz. Peygamber) vahyi bildirme

⁶² Muhammed b. Muhammed b. Muhammed İbnü'l-Cezerî, *Manzûmetü'l-mukaddime*, thk. Eymen Rüşdi Süveyd (el-Memleketi'l-Arabiyyeti's-Saûdiyye: Daru Nuri'l-Mektebât, 2006), 11.

⁶³ İbn Balabân, *Tenbihü'l-ğâtır*, 36.

⁶⁴ İbn Balabân, *Tenbihü'l-ğâtır*, 65.

konusunda cimri değildir” manasına gelirken بِظَنِّينِ okununca “O (Hz. Peygamber) vahyi bildirme konusunda itham edilemez” manasına gelir.⁶⁵ Bu hüküm Hanefilerin kıraatler arası telfikin namazı bozmadığı görüşünü benimsediklerini gösterir.

Şâfiî mezhebinde de kıraatler arası telfik konusunda zikredilen görüşlerin Hanefî mezhebindeki görüşlere yakın olduğu müşahede edilmiştir. Söyle ki mezhepte yedi kıraatten hangisi ile okumaya başlandıysa onunla kıraati tamamlamanın müstehab olduğu söylenmiş, ancak âyetin bir kısmının bir kıraatle kalan kısmının başka kıraatle okunması durumunda ise aralarında mana uyumu varsa bunun caiz olduğu, ama mana uyumu bozuluyorsa caiz olmadığı belirtilmiştir. Bu yönüyle Şâfiîlere göre kıraatler arası telfikin hükmünün onun Kur’ân’ın manasına muhalif bir manaya delalet etmemesi şartına bağlı olduğu anlaşılmaktadır.⁶⁶

Hanefilerin görüşünde mana uyumu gibi bir kayıt getirilmeden kıraatler arası telfikin mutlak caiz kılınması onların kıraatler arası telfikin mana uyumunu bozmaya çağını kabul ettiğini gösterir. Aksi takdirde böyle bir kayıt getirirlerdi. Nitekim şu tespit onları destekler mahiyettedir: “Kıraat ihtilaflarının %80’i fonetik farklılıklardan oluşurken kalan %20’lik kısmında da ciddi bir anlam değişikliği olmamaktadır. Söz konusu farklılıklar sebebiyle aynı anlam birbirinden değişik lafızlarla ifade edilmekte, bu da bir konunun farklı yönlerine açıklık getirmekte ya da âyete farklı bir bakış açısı kazandırmaktadır.”⁶⁷

Telfikin sehiv secdesini gerektirip gerektirmemesi açısından meseleye bakıldığında onun farzda veya vacibde bir eksiklik meydana getirip getirmediği tespit edilmiştir. İkiye ayrılan telfik türlerinden birinci tür telfik manada, i’râbda ve lafızda bir eksiklik meydana getirmediği için sehiv secdesi yapmayı gerektirmez. Fakat ikinci tür telfik böyle değildir. Şayet Fatiha’da ikinci tür telfik yapılırsa namazda tamamının okunması vacib olan bir sûre olduğu⁶⁸ ve telfik onun kıraatinde eksiklik oluşturduğu için namazın vacibinde meydana gelen eksiklik sebebiyle sehiv secdesi gerekir. Çünkü sehiv secdesi namazda bir eksiklik veya ziyade olması durumunda vacibdir.⁶⁹

⁶⁵ İbn Hâleveyh, *el-Hucce*, 364; İbn Zencele, *Hucce’u’l-kirâ’ât*, 752.

⁶⁶ Ebû Zekeriyâ Muh’yiddîn Yahyâ b. Şeref en-Nevevî, *el-Mecmu‘ şerhu’l-muhezzeb* (b.y.: y.y., ts.), 3/392.

⁶⁷ Ünal, *Kur’an’ın Anlaşılmasında Kıraat Farklılıklarının Rolü*, 408.

⁶⁸ Ebu’l-Hasen ‘Alî b. Ebûbekr el-Ferğânî el-Merğînânî, *el-Hidâye fî şerhi bidâyeti’l-mubtedî*, thk. Tâllâl Yûsuf (Beyrut: Dâru İhyâi’t-Turâsi’l-‘Arabî, ts.), 1/47; Şîrâzî, *el-Muhezzeb*, 1/138; Hâfîl b. İshâk el-Cundî, *Muhtaşaru Hâfîl*, 31.

⁶⁹ Kudûrî, *Muhtaşaru’l-Kudûrî*, 34; Şîrâzî, *el-Muhezzeb*, 1/172; Şemsuddîn Ebû ‘Abdillâh Muḥammed b. Aḥmed b. ‘Arafe ed-Desûkî Muḥammed b. Aḥmed ed-Desûkî, *Hâşiyetu’d-Desûkî ‘alâ ş-şerhî’l-kebir* (b.y.: y.y., ts.), 1/273.

Telfik Fatıha'dan sonra okunan ilave âyetlerde meydana gelirse bu âyetlerin vâcib ve sünnet sayılmasına göre hüküm değişir. Bu ilave âyetleri yani zamm-ı sureyi vâcib görenlere göre bu âyetlerde yapılan telfik, okunması gereken asgari âyet miktarında olmuşsa sehiv secdesi gerekir, telfik okunması gereken asgari âyet miktarı kıraat edildikten sonra meydana gelmişse sehiv secdesi gerekmez. Mesela okunması gereken asgari miktar kısa üç âyet olduğu kabul edilirse ve bu üç âyette ikinci tür telfik yapılırsa kişi vacibde eksiklik yaptığı için sehiv secdesi yapması gerekir. Kişi üç âyetten fazla okursa ve telfik üç âyetten sonra meydana gelirse sehiv secdesi yapması gerekmez. Şayet ilave âyetler sünnet olarak görülüyorsa miktarı az olsa bile bu âyetlerde telfikin eksiklik oluşturması sehiv secdesini gerektirmez.⁷⁰

Kıraatler arası telfik problemine kıraatin bütünlüğü açısından bakıldığında harf, hareke veya ses düzeyinde yapılan telfikin kıraatin bütünlüğünü dolayısıyla da Kur'an'ın bütünlüğünü bozduğu söylenebilir. Ancak burada telfik yapan kişinin yetkinliği hükmü etkiler. Çünkü kıraatler sahih rivayetlerden yapılan tercihlerle oluşmuştur. Bu tercihleri yapan kıraat imamları alanının uzmanı olduğu için Kur'an'ın icazını bozmayacak şekilde kıraat tercihlerinde bulunmuş ve her biri baştan sona tutarlılık arz eden bir kıraat tarzı oluşturmuştur.⁷¹ Şayet kişi kıraat konusunda yetkin ise ve ictihadıyla bu tercihi yapıyorsa bu konu ictihada açık bir konu olduğu için caiz olur. Ancak kişi kıraatler arasında tercih yapacak uzmanlığa sahip değilse telfik yaparak keyfi davranmış ve keyfîlik şer'î bir delil olmadığı için de mekruh işlemiş olur. Çünkü şer'î delile dayanmadan keyfi davranmak caiz değildir. Nitekim bu sebeple usul kitaplarında müctehidin şartları sayılmış keyfî olarak dinî hükümler vermenin doğru olmadığına işaret edilmiştir.⁷²

Sonuç

Mütevâtir kıraatler arası telfik namaza etki etmesi açısından ikiye ayrılır: Kur'an'ın manasına etki eden ve etmeyen telfik. Kur'an'ın manasına etki eden telfik de kendi içinde ikiye ayrılır: Kur'an'ın manasını bir kıraatin manasından diğer kıraatin manasına çeviren telfik ve Kur'an'ın manasında ona muhalif bir manaya delalet etmeden

⁷⁰ Kudûrî, *Muhtaşaru'l-Kudûrî*, 34; Şîrâzî, *el-Muhezzeb*, 1/172; Desûkî, *Hâşiyetu'd-Desûkî*, 1/273.

⁷¹ Aḥmed b. Mûsâ b. el-'Abbâs et-Temîmî Ebû Bekir el-Bağdâdî İbn Mucâhid, *Kitâbu's-seb'â fi'l-kirâ'ât*, thk. Şevkî Dayf (Mısır: y.y., 1400), 78; Ebû 'Amr 'Osmân b. Sa'îd ed-Dânî, *el-Urcüzetü'l-münebbiḥe calâ esmâi'l-kurrâ' ve'r-ruvât ve uşûli'l-kirâ'ât ve 'akdi'd-diyânât bi't-tecvîdi ve'd-delâlât* (Riyad: Daru'l-Muğni, 1420), 160; Maşalı, *Kıraat İlmi*, 40.

⁷² Abdulazîz b. Aḥmed b. Muḥammed el-Ḥanefî 'Alâ'uddîn el-Buḥârî, *Keşfu'l-'esrâr şerhu 'uşûli'l-Pezdevî* (b.y.: Dâru'l-Kitâbi'l-İslâmî, ts.), 4/15.

eksiklik ve düşüklük oluşturan telfik. Bunlar dışında Kur'ân'ın manasına etki eden bir telfik türü tespit edilememiştir.

Ses düzeyindeki telfikler Kur'ân'ın manasına etki etmeyen telfiklerdir. Fakat harf ve hareke düzeyindeki telfikler Kur'ân'ın manasına etki eder. Bunlardan bazıları okunan âyetlerin manasını diğer kıraatin delalet ettiği manaya çevirirken bazıları da iki kıraatte de olmayan üçüncü bir mana ortaya çıkartır. Ancak bu üçüncü mana Kur'ân'ın manasına muhalif bir mana değil sadece onda bir eksiklik ve düşüklük oluşturan bir manadır.

Kur'ân'ın manasına etki etmeyen veya okunan âyetleri kıraatlerin delalet ettiği manaların dışına çıkartmayan telfikler namazı bozmaz. Çünkü telaffuz edilen kelimeler dünya kelamına dönüşmemiştir.

Kur'ân'ın manasında eksiklik ve düşüklük oluşturacak şekilde yapılan telfikler de namazı bozmaz. Çünkü her ne kadar manada eksikliğe sebep olsa da Kur'ân'a muhalif bir mana ortaya çıkartmadığı için telaffuz edilen lafızlar dünya kelamı hükmünü almaz. Şayet manadaki eksiklik okunan lafızları Kur'ân olmaktan çıkartsaydı bir âyetin yarısı okunup diğer yarısı terk edildiğinde namazın bozulması gerekirdi. Hâlbuki böyle bir durumda mana Kur'ân'a muhalif bir mana olmadığı sürece namaz bozulmamaktadır. Namazın bozulmasına sebep olmasa da bu tür telfiki yapan kişi namazda kerahete düşer. Çünkü kıraat namazın bir rüknüdür. Kıraatte olan eksiklik namazda olan bir eksikliktir. Namazı bozmayacak şekilde eksik kılmak da mekruhtur.

Kur'ân'ın manasında eksikliğe sebebiyet veren telfik Fatiha'da meydana gelmişse kişi sehiv secdesi yapması gerekir. Zamm-ı sûrede meydana gelmişse zamm-ı sûreyi vacib görenlere göre iki durum vardır. Birinci durum kişinin vacib miktardan daha fazla zamm-ı sûre okuması durumu, ikinci durum ise kişinin zamm-ı sûreyi sadece vacib miktar kadar tilavet etmesi durumudur. Birinci durumda kişi telfik yaptığında sehiv secdesi gerekmez. Çünkü vacibde bir eksiklik olmamıştır. Fakat ikinci durumda ise kişi vacibde eksiklik oluşturduğu için sehiv secdesi yapması gerekir. Zamm-ı sûreyi sünnet görenlere göre zamm-ı sûrede yapılan hiçbir telfik sehiv secdesini gerektirmez.

Kişi kıraatler arasında tercihte bulunacak kadar uzmansa mütevâtir kıraatler arası telfik yapması caiz, uzman değilse mekruhtur. Çünkü bu dini konuda bir ictihadıdır. İctihad da ancak ehli tarafından yapılabilir.

En doğrusunu Allah bilir.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur./It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Çıkar Çatışması/Competing Interests: Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan ederler./The authors declare that have no competing interests.

Finansman/Funding: Yazarlar, bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadıklarını kabul ederler./The authors acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Yazar Katkıları/Author Contributions: Çalışmanın Tasarlanması/Conceiving the Study: AÇ (%50), FÇ (%50), Veri Toplanması/Data Collection: AÇ (%50), FÇ (%50), Veri Analizi/Data Analysis: AÇ (%50), FÇ (%50), Makalenin Yazımı/Writing up: AÇ (%60), FÇ (%40), Makale Gönderimi ve Revizyonu/Submission and Revision: AÇ (%70), FÇ (%30).

Kaynakça

- ‘Alâ’uddîn el-Buhârî, Abdulazîz b. Aḥmed b. Muḥammed el-Ḥanefî. *Keşfu’l-‘esrâr şerḥu ’Uşûli’l-Pezdevî*. b.y.: Dâru’l-Kitâbi’l-İslâmî, ts.
- Âlu Teymiyye, Ebu’l-Berekât Mecdüddîn ‘Abdisselâm b. ‘Abdillaḥ b. el-Ḥaḍr b. Muḥammed İbn Teymiyye el-Ḥarrânî. *el-Muḥarrar*. Riyad: Mektebetu’l-Me‘ârif, 1404/1984.
- el-Bânî, Muhammed Saîd. *’Umdetü’t-taḥkîk fi’t-taklîd ve’t-telfîk*. Dimaşk: Daru’l-Kadrî, 1997.
- Beyhaḳî, Ebû Bekr Aḥmed b. el-Ḥüseyyin b. ‘Alî el-Ḥüsrevcirdî. *es-Sünenü’l-kübrâ*. thk. ‘Abdullâh et-Turkî. b.y.: Merkezi Hicr, 1432/2011.
- Buhârî, Ebû ‘Abdullâh Muḥammed b. İsmâ‘îl b. İbrâhîm. *el-Câmiu’s-saḥîh*. thk. Muştafa Dîb el-Buḡâ. 9 cilt. Dimaşk: Dâru İbn Keşîr; Dâru’l-Yemâme, 1414/1993.
- Buhûtî, Manşûr b. Yûnus b. Şalâḥuddîn b. Ḥasen el-Ḥanbelî. *Keşşâfu’l-kınâ‘ ‘an metni’l-’iknâ‘*. b.y.: Dâru’l-Kutubi’l-‘İlmiyye, ts.
- Cermî, İbrahim Muhammed. *Mu‘cemü ‘ulûmi’l-Ḳur‘ân*. Dimeşk: Dâru’l-Kalem, 2001.
- Dânî, Ebû ‘Amr ‘Osmân b. Sa‘îd. *el-Urcûzetü’l-münebbiḥe ‘alâ esmâi’l-kurrâ’ ve’r-ruvât ve uşûli’l-ḳirâ‘ât ve ‘aḳdi’d-diyânât bi’t-tecvîdi ve’d-delâlât*. Riyad: Daru’l-Muḡnî, 1420.
- Desûkî, Şemsuddîn Ebû ‘Abdillâh Muḥammed b. Aḥmed b. ‘Arafe. *Hâşiyetu’d-Desûkî ‘alâ Şerḥi’l-kebir*. 4 Cilt. b.y.: y.y., ts.
- Ebü’l-Leys ez-Zîlî, Muharrem b. Muhammed b. el-Ârif. *Zelletü’l-ḳârî’*. Amman: Cem‘iyyetü’l-Muhafazati’l-Kur‘âni’l-Kerîm, 2019.

- Ergin, Burak. “Hanefî Mezhebinde Yeni Bir İstidlal Yöntemi: Mezhep İçi Telfik”. *İslam Tetkikler Dergisi* 12/2 (Ağustos 2022), 669-695.
- Filâlî, Ebu Abdullah Muhammed el-Habib b. Abdülkadir. *el-Muktebesü'l-esnâ fi beyâni tara-fin min meânî nazmi'l-esmâi'l-ḥusnâ*. Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.
- Ḥalîl b. Aḥmed, Ebû ‘Abdurrahmân el-Ḥalîl b. Aḥmed el-Ferâhîdî. *Kitâbu'l-‘ayn*. thk. Mehdî el-Maḥzûmî, İbrâhîm es-Sâmerrâî. Beyrut: Mektebetü'l-Hilâl, 1988.
- Ḥalîl b. İshâk el-Cundî, Ḍiyâuddîn el-Mısrî. *Muḥtaşaru Ḥalîl*. thk. Aḥmed Câd. Kahire: y.y., 1426/2005.
- Hasanî, Halid b. Muhammed el-Hafız. *el-Müneḥu'l-ilâhiyye fi cem‘i kırâti’s-seb‘ min tariḳi’s-Şatibiyye*. el-Medinetü'l-Münevvere: Mektebetü'd-Daru'z-Zaman, 1998.
- Huseynî, Ebu Bekir b. Muhammed el-Haddâd. *Kitâbü'l-‘âyâti'l-beyyinât fi hukmî cem‘i'l-kırâât*. Mısır: Matbaati'l-Maâhid, 1344.
- IIFA, Mecmau'l-fikhi'l-İslâmî ed-Düvelî. “Karâr bi-şe’ni’t-ahzi bi’r-ruhsati ve hukmihi”. Erişim 07 Haziran 2024. <https://iifa-aifi.org/ar/1950.html>
- İbn Balabân, Ebü'l-Hasan Alaüddin Ali el-Hanefî. *Tenbîhü'l-hâtir alâ zelleti'l-kâri’ ve’z-zâkir*. İstanbul: Daru'l-Lübâb, 2019.
- İbn Ḥâleveyh, Ebû ‘Abdullâh el-Ḥuseyn b. Aḥmed b. Ḥâleveyh. *el-Ḥucce fi'l-kırâ’âti’s-seb‘a*. thk. ‘Abdu'l-‘Âl Sâlim Mekrem. Beyrut: y.y., 1401.
- İbn Kudâme el-Maḳdisî, Ebû Muhammed Muvaffaḳuddîn ‘Abdullâh b. Aḥmed b. Muhammed el-Cemmâ’îlî. *el-Muğnî*. thk. ‘Abdullah b. ‘Abdulmuḥsin et-Turkî-‘Abdulfettâḥ Muhammed el-Ḥulv. Riyad: Dâru Alemi'l-Kutub, 1417/1997.
- İbn Kudâme el-Maḳdisî, Ebû Muhammed Muvaffaḳuddîn ‘Abdullâh b. Aḥmed b. Muhammed el-Cemmâ’îlî. *el-Muğnî*. thk. Tâhâ ez-Zeynî vd. Kahire: Mektebetü'l-Ḳahire, 1388/1968-1389/1969.
- İbn Mâze, Ebu'l-Me‘âlî Maḥmûd b. Aḥmed b. Abdulaziz b. Ömer b. Mâze el-Ḥanefî. *el-Muḥîṭu'l-burhânî fi'l-fikhi'n-Nu‘mânî*. thk. ‘Abdulkerîm Sâmi el-Cundî. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-‘İlmiyye, 1424/2004.
- İbn Mucâhid, Aḥmed b. Mûsâ b. el-‘Abbâs et-Temîmî Ebû Bekir el-Bağdâdî. *Kitâbu’s-seb‘a fi'l-kırâ’ât*. thk. Şevḳî Dayf. Mısır: y.y., 1400.
- İbn Teymiyye, Ebü'l-‘Abbâs Taḳiyyüddîn Aḥmed b. ‘Abdilḥalîm b. Mecdiddîn ‘Abdiselâm el-Ḥarrânî. *el-Fetâvâ'l-kübrâ*. b.y.: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1987.
- İbn Teymiyye, Ebü'l-‘Abbâs Taḳiyyüddîn Aḥmed b. ‘Abdilḥalîm b. Mecdiddîn ‘Abdiselâm el-Ḥarrânî. *Mecmû‘u'l-fetâvâ - İbn Teymiyye*. thk. Abdurrahman b. Muḥammed b. Ḳâsım. Medine: y.y., 1416/1995.
- İbn Tolun, Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed et-Tahtâvî. *et-Ṭâri’ alâ zelletü'l-kâri’ ve yelîhi zelletü'l-kâri’*. Beyrut: Daru İbn Hazm, 2018.

- İbn Zencele, Ebû Zur‘a ‘Abdurrahman b. Muḥammed b. Zencele. *Ḥucceṭu’l-kırâ’ât*. b.y.: y.y., ts.
- İbnu’r-Rif‘a, Ebû’l-‘Abbâs Necmuddîn Aḥmed b. Muḥammed b. ‘Alî el-Enşârî. *Kifâyetu’n-nebîh fi şerhi’t-Tenbîh*. thk. Mecdî Muḥammed Surûr Bâsallûm. b.y.: y.y., 2009.
- İbnü’l-Cezerî, Ebû’l-Ḥayr Şemsüddîn b. el-Cezerî Muḥammed. *en-Neşr fi’l-kırâ’âti’l-‘aşr*. b.y.: y.y., ts.
- İbnü’l-Cezerî, Muhammed b. Muhammed b. Muhammed. *Manzûmetü’l-muḥaddime*. thk. Eymen Rüşdi Süveyd. el-Memleketi’l-Arabiyyeti’s-Suûdiyye: Daru Nuri’l-Mek-tebât, 2006.
- Ḳudûrî, Ebû’l-Ḥuseyn Aḥmed b. Ebî Bekr Muḥammed b. Aḥmed. *Muḥtaşaru’l-Ḳudûrî*. thk. Kâmil Muḥammed Muḥammed ‘Uveyḍa. Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-‘İlmiyye, 1418/1997.
- Mâlikî, Nevâf Saîd İvad. “Cem‘u’l-kırâât ve terkîbuhâ ve mevḳıfu’l-fuḳahâ’ ve’l-ḳurrâ’ minhüma”. *Mecelletü’l-Camiatü’l-Irakıyye* 3/46 (ts.), 51-67.
- Mersafî, Abdulfettah b. es-Seyyid. *Hidâyetü’l-ḳârî ilâ tecvîdi’l-keḷâmî’l-Barî*. el-Medinetü’l-Münevvere: Mektebetün Tayyibe, ts.
- Maşalı, Mehmet Emin. *Tarihi ve Temel Meseleleriyle Kıraat İlmî*. Ankara: Otto, 2022.
- Mâverdî, Ebû’l-Ḥasen ‘Alî b. Muḥammed el-Başrî. *el-Ḥâvî’l-kebîrE*. thk. eş-Şeyḥ ‘Alî Muḥammed Me‘ûḍ, eş-Şeyḥ ‘Âdil Aḥmed ‘Abdulmevcûd. Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-‘İlmiyye, 1419-1999.
- Mâzerî, Ebû ‘Abdullâh Muḥammed b. ‘Alî eş-Şıkillî. *Şerḥu’t-telḳîn*. thk. Muḥammed el-Muḥtâr es-Selâmî. b.y.: y.y., 2008.
- Mergînânî, Ebu’l-Ḥasen ‘Alî b. Ebû Bekir el-Ferğânî. *el-Hidâye fi şerhi Bidâyeti’l-mübtedî*. thk. Ṭallâl Yûsuf. Beyrut: Dâru İḫyâi’t-Turâsî’l-‘Arabî, ts.
- Nevevî, Ebû Zekerıyyâ Muḫyiddîn Yahyâ b. Şeref. *el-Mecmu‘ şerḥu’l-Muhezzeb*. b.y.: y.y., ts.
- Paluvî, Hâmid b. Abdülfettâh. *Zübdetü’l-‘ırfân*. İstanbul: Şirketi Sahafiyye-i Osmanıyye, ru.1312/m.1896.
- Râfi‘î, Ebû’l-Ḳâsım ‘Abdulkerîm b. Muḥammed b. ‘Abdulkerîm el-Ḳazvînî. *el-‘Azîz şerḥu’l-Vecîz*. thk. ‘Alî Muḥammed ‘Avḍ, ‘Âdil Aḥmed ‘Abdulmevcûd. Beyrut: y.y., 1417/1997.
- Ru‘aynî, Ebû ‘Abdullah Muḥammed b. Muḥammed. *Mevâhibu’l-celîl fi şerhi Muḥtaşari Ḥalîl*. b.y.: Dâru’l-Fıkr, 1412/1992.
- ‘Rûyânî, Ebû’l-Meḥâsin Faḫrulislâm ‘Abdulvâhid b. İsmâ‘îl b. Aḥmed er-Rûyânî eṭ-Ṭaberî. *Baḫru’l-mezheb*. thk. Ṭârîḳ Fethî es-Seyyid. b.y.: y.y., 2009.
- Seraḫsî, Muḥammed b. Aḥmed b. Ebî Sehl Şemsü’l-‘Eimme. *el-Mebsûṭ*. thk. Ḥalîl Muḫyiddîn el-Meyyis. Beyrut: Dâru’l-Ma‘rife, 1414/1993.

- Süleymâni, ÂiŖe bint Hüseyin. “Hukmü kırâati'l-*Qur'âni'l-kerîm bi't-telfîk- Dirase Tahli- liyye*”. *Mecelletü Dirâsâti'l-İslâmiyye ve'l-Buhûsi'l-Âkâdimiyye* 68/1 (Nisan 2016), 493-534.
- Ŗahin Çaykaravî, Ali. *el-Münezzel fi'l-kıraati'l-^çaŖ min ^çari^çayi't-teysîr ve't-tahbîr*. İst- anbul: Hayrat NeŖriyat, 2016.
- Ŗan, Lokman. *Molla Halil Süirdî'nin Kıraatlere YaklaŖımı*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Sos- yal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2020.
- Ŗîrâzi, Ebû İŖhâk İbrâhîm b. ^çAlî. *el-Muhezzeb*. b.y.: Dâru'l-Kutubi'l-^çİlmiyye, ts.
- Tahirov, Sayit. *İslam Hukukunda Telfik*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Ensti- tüsü, Yüksek Lisans, 2016. file:///C:/Users/Pc/Downloads/446762.pdf
- Temel, Nihat. *Kırâat ve Tecvid İstılahları*. İstanbul: İFAV, 2020.
- Ünal, Mehmet. *Kur'ân'ın AnlaŖılmasında Kıraat Farklılıklarının Rolü*. İstanbul: Hacıveyis- zade İlim ve Kültür Vakfı Yayınları, 2019.
- ZemaŖŖerî, Ebû'l-*Çâsım Ma^çmûd b. Ömer. el-KeŖŖâf ^çan ha^çkâiki ^çavâmi^çdi't-tenzîl*. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-^çArabî, 1407.